

HET SPECIAAL ONDERWIJS AAN HET WOORD

SP.

GOED ONDERWIJS VOOR IEDEREEN

Tweede Kamerfractie SP
Postbus 20018
2500 EA Den Haag
T (070) 318 30 44
F (070) 318 38 03
I www.sp.nl

HET SPECIAAL ONDERWIJS AAN HET WOORD

GOED ONDERWIJS VOOR IEDEREEN

Tijtske Siderius, SP-Tweede Kamerlid
Yurre Wieken, stagiair SP-Tweede Kamerfractie

juni 2015

Publicatie onder verantwoordelijkheid van het Wetenschappelijk
Bureau SP in samenwerking met de SP Tweede-Kamerfractie.

Foto's: Suzanne van de Kerk ©

Postbus 20018
2500 EA Den Haag
T (070) 318 30 44
F (070) 318 38 03
I www.sp.nl

INHOUD

Woord vooraf	7
Samenvatting	9
Opzet van het onderzoek	15
1 De werknemer in het speciaal onderwijs	17
2 De waardering van het werk	23
3 Werkdruk in het speciaal onderwijs	25
4 Arbeidsomstandigheden	31
5 Ontslagen en baanonzekerheid	35
6 Problematiek van leerlingen	37
7 De begeleiding van leerlingen	45
8 Kwaliteit van het onderwijs	47
9 Leerlingenvervoer	49
10 Financiering van het onderwijs	55
11 Het toekomstperspectief van leerlingen	57
12 Andere opvallende uitkomsten	59
Conclusies en aanbevelingen	65
Bijlage 1: De vragenlijst en de onderzoeksresultaten in tabellen	75

WOORD VOORAF

Foto: archief SP

Eén van de juweeltjes in het Nederlandse onderwijssysteem is het speciaal onderwijs. Leerlingen met een beperking, gedragsproblemen of een zeer lage intelligentie krijgen op het speciaal onderwijs een aangepast leerprogramma. De klassen zijn kleiner en er is meer ondersteuning en begeleiding. Ook krijgt een deel van de leerlingen (medische) zorg op school.

Het speciaal onderwijs in Nederland staat al enkele jaren onder druk. Het kabinet Rutte I wilde miljoenen bezuinigen op het speciaal onderwijs. Door de vroegtijdige val van dit kabinet, gingen deze bezuinigingen van tafel. De nieuwe regering van VVD en PvdA heeft een nieuw stelsel van 'passend onderwijs' ingevoerd. Het doel is om kinderen met een beperking naar het reguliere onderwijs te laten gaan en het aantal leerlingen in het speciaal onderwijs omlaag te brengen. Daarnaast moet het nieuwe stelsel zorgen voor minder leerlingen die thuis zitten zonder onderwijs en voor het terugdringen van de bureaucratie. De SP was kritisch over de invoering van het passend onderwijs. Voor een deel van de leerlingen is het speciaal onderwijs het meest 'passende' onderwijs. Het verkleinen van het speciaal onderwijs lijkt meer een doel op zich te worden, ingegeven door financiële argumenten. Met dit onderzoek wil de SP inzichtelijk maken wat de invoering van het passend onderwijs betekent voor (de toegankelijkheid van) het speciaal onderwijs.

Docenten, schoolleiders en begeleiders in het speciaal onderwijs weten als geen ander hoe het eraan toe gaat in de klas en in de school. Zij weten het beste wat de leerlingen in het speciaal onderwijs nodig hebben en waar het onderwijs bij gebaat is. Met dit onderzoek laten we hen aan het woord.

De SP wil alle docenten die dit onderzoek mogelijk hebben gemaakt hartelijk danken voor hun inzet en medewerking. Met dit onderzoek hoopt de SP te kunnen bijdragen aan verbetering van het speciaal onderwijs. Uitgangspunt hierbij is niet het verkleinen van het

speciaal onderwijs, maar investeren in docenten en leerlingen én het versterken van het speciaal onderwijs. Zodat ook voor leerlingen met een beperking of gedragsproblematiek kwalitatief onderwijs gegarandeerd blijft.

Tjitske Siderius
SP-Tweede Kamerlid

SAMENVATTING

Dit onderzoek onder docenten, schoolleiders en begeleiders in het speciaal onderwijs geeft hen een stem. Bij de invoering van het passend onderwijs is er vooralsnog weinig oog geweest voor de gevolgen van de veranderingen voor het speciaal onderwijs.

Het onderzoek gaat in op veel aspecten van het werk in de scholen voor speciaal onderwijs: de werkdruk, de arbeidsomstandigheden, de begeleiding van leerlingen en de problematiek van leerlingen hebben een belangrijke plaats. Maar ook andere zaken, zoals baanonzekerheid, leerlingenvoer en de collectieve arbeidsovereenkomst (cao) komen aan bod. Het onderzoek heeft een schat aan informatie opgeleverd, waar de politiek lessen uit moet trekken.

DE OPVALLENDSTE UITKOMSTEN

Medewerkers gaan gebukt onder de werkdruk

Ondanks dat het overgrote deel van de werknemers in het speciaal onderwijs positief of zeer positief is over het werk, heeft meer dan de helft (53 procent) minder plezier gekregen in het werk. Voornaamste redenen hiervoor zijn de werkdruk (64 procent), de scheve verhouding tussen lesgeven en administratieve taken (60 procent) en onvoldoende begeleiding voor leerlingen (48 procent). Van de respondenten zegt 86 procent een hoge of te hoge werkdruk te ervaren. Dit leidt onder andere tot stress (45 procent) en demotivatie (59 procent).

Bureaucratie stapelt zich op

Een veel gehoorde klacht in het speciaal onderwijs is de bureaucratie. De vele formulieren en varia aan regels bij de verschillende samenwerkingsverbanden (samenwerkende schoolbesturen) leiden ertoe dat het personeel in het speciaal onderwijs bezwijkt onder de administratieve taken. 39 procent van de werknemers zegt meer dan 40 procent van de werktijd kwijt te zijn aan andere taken dan onderwijs geven. Terwijl de invoering van het zogenaamde passend onderwijs korte metten moest maken met de bureaucratie, lijkt deze juist alleen maar toegenomen.

Grote baanonzekerheid en gedwongen ontslagen

Bijna de helft van de respondenten (47 procent) vreest voor zijn of haar baan. Bij een derde van de respondenten zijn er reeds gedwongen ontslagen gevallen (33 procent). Scholen ontslaan docenten en onderwijsassistenten onder druk van de bezuinigingen. Op veel scholen zijn de medewerkers met tijdelijke contracten reeds naar huis gestuurd. Dit betreft in eerste instantie vaak onderwijsassistenten of ondersteunend personeel (zoals conciërges). Van leerkrachten wordt verwacht dat ze dit werk overnemen. Veel werknemers verwachten de komende jaren meer ontslagen, waarbij het personeel met een vast contract niet meer buiten schot blijft.

Bijna de helft (47 procent) hekelt de megaklassen

Ook in het speciaal onderwijs worden de klassen steeds groter. Bijna de helft van de werknemers vindt de klassen groot of te groot. Waar voorheen een maximum van 12 of 15 leerlingen per klas gold, wordt deze grens door scholen langzaam opgerekt. Over de maximale klassengrootte in het speciaal onderwijs bestaat geen eenduidig beeld, omdat dit ook zeer afhankelijk is van de problematiek en de zorgvraag van leerlingen. Opvallend is dat veel respondenten melden dat er ook steeds minder gekeken wordt welk type kinderen bij elkaar in de klas wordt gezet. Hierdoor komen leerlingen met verschillende beperkingen (autisme of zeer moeilijk lerend) bij elkaar in de klas, wat niet altijd een goede combinatie is. Dit vergroot de onveiligheid voor leerlingen in het speciaal onderwijs en brengt onrust in de klas.

Meer complexe problematiek in de klas (92 procent)

Docenten, schoolleiders en begeleiders in het speciaal onderwijs zijn eenduidig over een belangrijk onderwerp: de problematiek van leerlingen op school wordt complexer en zwaarder. Door de invoering van het zogenaamde passend onderwijs worden er minder leerlingen aangemeld bij het speciaal onderwijs (42 procent). Dit betreffen vooral leerlingen met een lichtere problematiek, die zich in het reguliere onderwijs moeten redden. Er vindt daarom zogenaamde verdichting plaats in de klassen op het speciaal onderwijs. De combinatie van problematiek (laag intelligentieprofiel, gedragsproblemen, grote zorgvraag) neemt toe. Docenten zijn minder goed in staat om alle leerlingen de ondersteuning en begeleiding te geven die nodig is. Er is meer onrust in de klas, omdat kinderen met tegengestelde problematiek bij elkaar in de klas worden gezet. Hierdoor is er ook sprake van meer agressie in de klas.

Het aantal thuiszitters stijgt

De hoofddoelstelling van het zogenaamde passend onderwijs was het terugdringen van het aantal leerlingen dat niet naar school gaat en thuis is komen te zitten. Meer dan de helft (61 procent) van het personeel van het speciaal onderwijs zegt dat het aantal thuiszitters juist alleen maar stijgt. Scholen voor regulier onderwijs worden steeds meer bedreven in het ontmoedigen van ouders om hun kind met een beperking bij hen aan te melden. Volgens het personeel in het speciaal onderwijs zijn maatwerk (74 procent), betere begeleiding (50 procent) en kleinere klassen (46 procent) nodig om het aantal thuiszitters te verkleinen. Ook dient het recht op (speciaal) onderwijs terug te keren: als een leerling aan bepaalde criteria voldoet kan de leerling naar het speciaal onderwijs of naar een tus-

senvoorziening. Dit zorgt ervoor dat ouders niet met lege handen komen te staan als hun kind wordt afgewezen bij een school. Het voorkomt ook dat reguliere scholen leerlingen te lang vasthouden en – pas na aanzienlijke beschadiging – doorsturen naar het speciaal onderwijs.

Docenten willen meer uit leerlingen halen, maar krijgen geen kans

Bijna de helft (45 procent) zegt onvoldoende passende begeleiding te kunnen bieden aan leerlingen in de school of in de klas. Door de zwaardere problematiek in de klas is er onvoldoende tijd (80 procent) om alle leerlingen de aandacht te geven die nodig is. Docenten moeten in sommige klassen kiezen tussen leerlingen en kunnen daarom niet het maximale uit alle leerlingen halen. Dat werkt frustrerend. Het verdwijnen van onderwijsassistenten door bezuinigingen is een aderlating voor docenten. Dit in combinatie met de grote klassen, maakt het werken in het speciaal onderwijs steeds zwaarder.

Leerlingenvervoer in de knel

Het leerlingenvervoer is een thema dat veel werknemers in het speciaal onderwijs zorgen baart. Bijna de helft (42 procent) zegt dat leerlingen met het leerlingenvervoer niet altijd naar het speciaal onderwijs van hun voorkeur kunnen gaan. Voornaamste reden is dat de gemeente het vervoer weigert te vergoeden (ingegeven door bezuinigingen). De kwaliteit wordt beoordeeld als gemiddeld (63 procent). Het grootste probleem is dat de begeleiding op de bus onvoldoende in staat is om te gaan met de beperkingen van de leerlingen (77 procent). Hierdoor is er geen begeleiding op de bus of is deze ondermaats (83 procent). De chauffeurs op de bus doen hun uiterste best, maar hebben vaak te weinig expertise van de problematiek van leerlingen. Dat maakt leerlingen onrustig, nog voordat zij op school arriveren.

Bezuinigingen grote bedreiging voor het speciaal onderwijs

Bijna alle respondenten (86 procent) noemen bezuinigingen de grootste bedreiging voor het speciaal onderwijs. Volgens 90 procent kan er niet verder bezuinigd worden op het speciaal onderwijs. 37 procent geeft aan dat de eigen school niet meer voldoende kwaliteit van onderwijs aan de leerlingen kan aanbieden, omdat er geen budget voor is. Ook is er onvoldoende inzicht bij de samenwerkende schoolbesturen (samenwerkingsverbanden) in de problematiek voor leerlingen. Hierdoor is er te weinig budget beschikbaar voor begeleiding, persoonlijke verzorging of verpleging. Ook de aansluiting met de jeugdzorg verloopt soms moeizaam. Door bezuinigingen in de zorg zijn scholen voor speciaal onderwijs gedwongen om creatief met de benodigde budgetten om te gaan.

Toekomst van leerlingen op het spel

De doorstroommogelijkheden voor leerlingen wordt volgens de helft van de respondenten (50 procent) beknot. Er zijn nauwelijks banen op de arbeidsmarkt voor leerlingen uit het speciaal onderwijs (65 procent). Het vervolgonderwijs is onvoldoende afgestemd op het speciaal onderwijs (65 procent) en de toegang tot de sociale werkplaatsen is afgesloten (55 procent). Door de bezuinigingen in de zorg zijn de plekken voor dagbesteding ook wegbezuinigd (58 procent). Docenten zitten met de handen in het haar om leerlingen na het speciaal onderwijs een goede plek te bieden. Een grote boosdoener is ook dat er flink

gesnoeid is in de begeleiding op het gebied van werk (jobcoach) en in de zorg (individuele begeleiding).

Grote onvrede over cao

Ondanks dat er in het onderzoek niet specifiek is gevraagd naar de collectieve arbeidsovereenkomst (cao) wordt dit veelvuldig genoemd. Docenten, schoolleiders en begeleiders hekelen het feit dat het speciaal onderwijs onder de cao van het primair onderwijs valt. Het werk in het speciaal onderwijs is veel zwaarder en complexer. Liever zien zij dat zij onder de cao van het voortgezet onderwijs komen te vallen.

Docenten voelen zich genegeerd door de politiek

Veel respondenten willen dat politici eens bij hen op school komen kijken, in plaats van in Den Haag beslissingen te nemen zonder oog te hebben voor de praktijk. Politici weten volgens veel werknemers uit het speciaal onderwijs niet goed wat er speelt op de werkvloer. Niet voor niets zegt 61 procent dat politieke besluitvorming de grootste bedreiging vormt voor het speciaal onderwijs. Docenten, schoolleiders en begeleiders hebben duidelijk geen hoge pet op van politici. Dit zou elke politicus zich moeten aantrekken.

DE AANBEVELINGEN

Aanbeveling 1: Investeer in het speciaal onderwijs

Veel personeelsleden in het speciaal onderwijs vrezen nieuwe bezuinigingen. En dat is niet vreemd, gezien de gedwongen ontslagen en baanonzekerheid. Sluipende bezuinigingen hollen het speciaal onderwijs steeds verder uit. Om de kwaliteit van het onderwijs te garanderen moet er worden geïnvesteerd in kleinere klassen en minder werkdruk in het speciaal onderwijs. Het geld dat beschikbaar is voor het speciaal onderwijs moet in de klas terecht komen en daarbij direct ten goede komen aan het onderwijs en de begeleiding van leerlingen. Het geld blijft nu teveel aan de strijkstok hangen in managementlagen en besturen. De vorming van samenwerkingsverbanden heeft in feite een nieuwe bestuurslaag in het onderwijs gecreëerd.

Aanbeveling 2: Voer een recht op speciaal onderwijs in

Doordat het recht op speciaal onderwijs is vervangen door een zorgplicht voor scholen, zijn leerlingen (en ouders) afhankelijk geworden van de beslissing van een schoolbestuur of samenwerkingsverband. Voorheen werd er bekeken of een leerling aan bepaalde criteria voldeed om hem of haar toegang te geven tot het speciaal onderwijs (of voor tussenvoorzieningen en schakelklassen in het reguliere onderwijs). Dit recht is komen te vervallen, waardoor leerlingen gedwongen naar het regulier onderwijs moeten. Het samenwerkingsverband lijkt niet altijd beslissingen te nemen die gestoeld zijn op onderwijsinhoudelijke argumenten. Het beschikbare budget wordt steeds meer leidend. Hierdoor komen leerlingen niet op een passende onderwijsplek. Een recht op speciaal onderwijs (zonder een budgettaire plafond) zorgt ervoor dat ouders niet met lege handen komen te staan en in het uiterste geval via de rechter een goede onderwijsplek voor leerlingen afdwingen.

Aanbeveling 3: Voorkom een cocktail van complexe problematiek in de klas

Een grote boosdoener van de hogere werkdruk zijn de grotere klassen en de complexere problematiek in de klas. Door de zogenaamde verdichting van de problematiek van leerlingen, is het voor docenten bijna onmogelijk om alle leerlingen de juiste aandacht en begeleiding te geven. Het verdient de voorkeur om afspraken te maken over de maximale problematiek in een individuele klas. Dit voorkomt onrust en agressie in de klas en kan de regelmaat en structuur terugbrengen. Bovendien kunnen docenten dan weer voldoende begeleiding en ondersteuning bieden aan alle leerlingen.

Aanbeveling 4: Stop de overvolle klassen en reken af met werkdruk

Door overvolle klassen wordt het steeds moeilijker voor docenten om goed onderwijs te geven. Er wordt al lang gesproken over klassengrootte in het regulier onderwijs, maar ook in het speciaal onderwijs blijkt het een probleem te zijn. Dit in combinatie met het verdwijnen van de onderwijsassistenten op school maakt dat docenten dagelijks moeten balanceren. Leerlingen op het speciaal onderwijs hebben baat bij persoonlijke aandacht. Kleinere klassen, met meer individuele begeleiding, zijn voor veel leerlingen juist wat het speciaal onderwijs voor hen geschikt maakt. Daarom moeten ook in het speciaal onderwijs de overvolle klassen worden teruggedrongen, er meer docenten en onderwijsassistenten worden aangenomen, zodat er korte metten gemaakt kan worden met de alsmear stijgende werkdruk.

Aanbeveling 5: Een einde aan de bureaucratie

De komst van het zogenaamde passend onderwijs zou de bureaucratie moeten terugdringen. Blijkbaar is papier erg geduldig, want de praktijk laat het tegenovergestelde zien. Schoolpersoneel wordt horendol van de vele samenwerkingsverbanden waarmee gecommuniceerd moet worden. Voor het plaatsen van een leerling moet een keur aan formulieren worden ingevuld over structurele beperkingen. Bovendien kent elke regio ook nog een eigen werkwijze en eigen procedures. Dit kost scholen erg veel tijd die beter in onderwijs gestoken kan worden. Daarom moet er eenduidige regelgeving komen rondom het aanmelden van leerlingen. Eén landelijk aanmeldingsformulier voorkomt dat scholen tegen problemen aanlopen met verschillende samenwerkingsverbanden. Ook de doorge-slagen verantwoordingsdrift moet worden afgeschaft. Docenten weten als beste wat van belang is om te melden in het leerlingendossier.

Aanbeveling 6: Breng het leerlingenvervoer op orde

Het leerlingenvervoer voor leerlingen in het speciaal onderwijs wordt door gemeenten geregeld via een aanbesteding. Door bezuinigingen kunnen steeds minder leerlingen naar de school voor speciaal onderwijs die het beste bij hen past. Ook is er niet altijd begeleiding op de bus en ontberen de chauffeurs de nodige expertise over de beperkingen en problematiek van leerlingen. Het aanbestedingscircuit door gemeenten wordt afgeschaft en het leerlingenvervoer wordt weer een publieke voorziening. Het budget wordt geoormerkt, zodat gemeenten de wettelijke verplichting voor passend vervoer kunnen nakomen. Er komt een onderzoek naar mogelijkheden om scholen voor speciaal onderwijs zelf het leerlingenvervoer te laten organiseren. Verder wordt de school die het beste bij de leerling past leidend voor de vergoeding van het leerlingenvervoer. Dit wordt landelijk vast-

gelegd als onderdeel van een recht op speciaal onderwijs. Voor het vervoer van leerlingen met een beperking naar het speciaal onderwijs worden alleen professionele chauffeurs ingezet, dus geen vrijwilligers.

Aanbeveling 7: geef leerlingen een plek in de samenleving

Tot hun 16e jaar zijn leerlingen in het speciaal onderwijs leerplichtig. Vaak lukt het scholen om ze daarna nog tot hun 18e jaar vast te houden. Daarna verdwijnen ze uit beeld omdat er geen begeleiding is geregeld en ze in de Wajong of de bijstand belanden. De toegang tot de dagbesteding en sociale werkplaatsen is onlangs afgeschaft of bemoeilijkt. En er zijn nauwelijks banen voor deze specifieke groep leerlingen. Belangrijk is dat de begeleiding nadat leerlingen van school komen niet wordt gestopt, maar wordt voortgezet, zodat leerlingen niet inactief thuis komen te zitten.

Aanbeveling 8: Een goede cao voor het speciaal onderwijs

In het speciaal onderwijs wordt hard gewerkt door toegewijde mensen. Zij willen niets liever dan hun leerlingen de aandacht en de zorg geven die zij verdienen. Zij lopen daarbij echter tegen veel barrières aan. Er is veel onvrede over de collectieve arbeidsovereenkomst (cao). Medewerkers in het speciaal onderwijs vallen onder dezelfde cao als het basisonderwijs, terwijl hun werk veel zwaarder is. Veel mensen vinden dit terecht niet eerlijk. De regering moet er daarom bij de sociale partners op aandringen dat er een aparte cao voor het speciaal onderwijs komt of dat het speciaal onderwijs onder de cao voor het voortgezet onderwijs gaat vallen. Zo krijgen de medewerkers in het speciaal onderwijs het salaris en de arbeidsvoorwaarden die passen bij het zware en belangrijke werk dat zij doen.

Aanbeveling 9: Politici moeten leren luisteren

De politiek heeft een uiterst slechte naam in het speciaal onderwijs. De politieke besluitvorming is in de ogen van het personeel in het speciaal onderwijs onvoldoende getoetst aan de praktijk op de werkvloer. Hierdoor worden beslissingen genomen die slecht zijn voor het speciaal onderwijs. Het verdient nadrukkelijk aanbeveling dat politici zich eens laten informeren door het personeel op de werkvloer in plaats van af te gaan op de papieren tijgers van het kabinet. Echt luisteren naar wat nodig is in het speciaal onderwijs is geen overbodige luxe.

OPZET VAN HET ONDERZOEK

Het doel van het onderzoek is om zoveel mogelijk docenten, schoolleiders en begeleiders in het speciaal onderwijs aan het woord te laten over hun werk. Het onderzoek is opgezet op initiatief van de Tweede Kamerfractie van de SP, in samenwerking met personeel uit het speciaal onderwijs en het Wetenschappelijk Bureau van de SP.

De vragenlijst kon op de website van de SP ingevuld worden. De lijst is verspreid in het speciaal onderwijs met de hulp van belangenorganisaties en vakbonden. Ook is er een digitale nieuwsbrief verstuurd naar mensen die eerdere onderwijsonderzoeken van de SP hebben ingevuld. SP-leden die in het onderwijs werken zijn ook op de vragenlijst geattendeerd.

Het onderzoek is verdeeld in twaalf onderdelen en bestaat uit 39 vragen. De meeste vragen zijn meerkeuze, een aantal is open. Bij een deel van de meerkeuzevragen is er de mogelijkheid om een toelichting te geven. De vragen gaan over de volgende onderwerpen:

- De waardering van het werk
- De werkdruk
- Arbeidsomstandigheden
- Arbeidsvoorwaarden
- Het passend onderwijs
- De begeleiding van leerlingen
- De kwaliteit van het onderwijs
- De financiering van het onderwijs
- Het toekomstperspectief van leerlingen

Tot slot is aan de deelnemers gevraagd hoe zij de toekomst van het speciaal onderwijs voor zich zien en met welke plannen de regering volgens hen moet komen om het speciaal onderwijs te versterken.

Het onderzoek is gelanceerd op 28 april 2015. De enquête invullen kostte ongeveer 20 minuten. Op 2 juni 2015 werd de enquête gesloten. In totaal hebben meer dan 700 mensen

de enquête ingevuld. De complete vragenlijst is met antwoorden te vinden in bijlage 1. Percentages zijn afgerond op hele cijfers.

In de komende hoofdstukken worden de resultaten van het onderzoek per onderdeel toegelicht. De resultaten zijn van grote waarde voor het beter begrijpen van de praktijk van het speciaal onderwijs. Het geeft een goed beeld van hoe werknemers in het speciaal onderwijs aankijken tegen het huidige regeringsbeleid en wat voor alternatieven zij zien.

1 DE WERKNEMER IN HET SPECIAAL ONDERWIJS

Het onderzoek is ingevuld door 858 werknemers in het speciaal onderwijs. Van alle respondenten is 24 procent man en 76 procent vrouw. Gesteld kan worden dat dit een juiste afspiegeling is van het huidige percentage werkende vrouwen en mannen in het speciaal onderwijs. 78 procent van het werknemersbestand in het speciaal onderwijs is een vrouw (bron: Stamos, databank voor arbeidsmarktinformatie over onderwijssectoren).

De leeftijd van de werknemers in het speciaal onderwijs is niet evenredig verdeeld over de leeftijdscategorieën. Er zijn nauwelijks werknemers van jonger dan 20 jaar. 24 procent van de ondervraagden is tussen de 20 en 35 jaar en 32 procent is tussen de 35 en 50 jaar. Bijna de helft van de respondenten (44 procent) is 50 jaar of ouder.

Tabel 1: Wat is uw leeftijd?

	Totaal	Percentage
ik ben jonger dan 20 jaar	3	0 %
ik ben tussen 20 en 35 jaar	207	24 %
ik ben tussen 35 en 50 jaar	273	32 %
ik ben 50 jaar of ouder	375	44 %
totaal	858	100 %

Dit is ook terug te zien in hoe lang mensen al in het speciaal onderwijs werken: 61 procent van de respondenten werkt al langer dan 10 jaar in het speciaal onderwijs.

Het speciaal onderwijs is verdeeld in vier clusters, op basis van de problematiek van de leerlingen die op de school zitten. Het overgrote deel van de respondenten werkt met moeilijk lerende kinderen, kinderen met een ernstig meervoudige handicap, kinderen die langdurig ziek zijn of kinderen die psychiatrische of gedragsproblematiek hebben.

Tabel 2: Bij welk type speciaal onderwijs werkt u? (meerdere antwoorden mogelijk) (n=857)

	Totaal	Percentage
cluster 1: visuele beperking	5	1 %
cluster 2: auditieve beperking, taal/spraakproblemen, kinderen met ASS waarbij focus op communicatie ligt	93	11 %
cluster 3: zeer moeilijk lerende kinderen, kinderen met een ernstige meervoudige handicap of langdurig ziek of kinderen met epilepsie	443	52 %
cluster 4: psychiatrische of gedragsproblematiek	372	43 %

Tabel 3: Wat is uw functie binnen het speciaal onderwijs? (meerdere antwoorden mogelijk) (n=857)

	Totaal	Percentage
leerkracht/docent	551	64 %
pedagogisch medewerker/psycholoog/orthopedagoog	29	3 %
intern begeleider	50	6 %
ambulant begeleider	67	8 %
locatiemanager / directeur / management	53	6 %
onderwijsassistent	86	10 %
onderwijsondersteunend personeel (administratie, conciërge, etc.)	21	2 %
vrijwilliger/stagiair	3	0 %
anders	103	12 %

Met 64 procent zijn docenten veruit de grootste groep onder de respondenten. Sommige mensen vervullen meerdere functies. Zij zijn bijvoorbeeld naast docent ook intern begeleider. De respondenten zijn meestal opgeleid binnen de pabo (61 procent). 31 procent heeft een master Special Education Needs.

Volgens hun contract werken de respondenten meestal 32 tot 40 uur per week (48 procent). Hierbij moet wel opgemerkt worden dat het aantal gewerkte uren per week in de praktijk groter kan zijn dan op papier staat. Het gros (85 procent) heeft een contract voor onbepaalde tijd.

Tabel 4: Wat voor een type contract heeft u?

	Totaal	Percentage
uitzendkracht	9	1 %
invalkracht (nulurencontract)	24	3 %
stagiair	5	1 %
bepaalde tijd	87	10 %
onbepaalde tijd	726	85 %
totaal	851	100 %

2 DE WAARDERING VAN HET WERK

De meeste respondenten (86 procent) zijn positief tot zeer positief over het werken in het speciaal onderwijs. Zij geven aan dat het werken met leerlingen met een beperking of gedragsproblematiek weliswaar zwaar is, maar ook erg belonend. Ondanks deze positieve beoordeling, zijn de respondenten zeer kritisch over de ontwikkelingen op de werkvloer.

'Het werken met deze doelgroep ervaar ik als zeer inspirerend en uitdagend. Deze kinderen zijn rijker dan ze zelf denken en beseffen en ik vind het een voorrecht deze kinderen te doen inzien dat ze ertoe doen.'

Minder plezier in het werk

Meer dan de helft (53 procent) van de respondenten heeft de afgelopen jaren minder plezier in het werk gekregen. Bijna 1 op de 4 werknemers twijfelt of ze nog in het speciaal onderwijs willen blijven werken. Hier worden diverse redenen voor gegeven. De werkdruk (64 procent) en de scheve verhouding tussen lesgeven en administratief werk (60 procent) worden het meest genoemd. Deze zaken gaan volgens de respondenten ten koste van leerlingen, waarvoor zij minder tijd overhouden dan zij nodig achten. Bijna de helft van het personeel (48 procent) zegt dat ze hierdoor leerlingen onvoldoende kan begeleiden of ondersteunen.

'Er komt meer papierwerk e.d. kijken bij het onderwijs, ik voel me soms meer een administratief medewerker dan een leraar.'

Tabel 5: Is uw waardering voor het werken in het speciaal onderwijs de laatste jaren veranderd?

	Totaal	Percentage
ja, ik heb meer plezier in mijn werk gekregen	77	10 %
nee, het is niet veranderd	256	33 %
ja, ik heb minder plezier gekregen in mijn werk	417	53 %
weet niet/geen mening	34	4 %
totaal	784	100 %

'Er wordt ontzettend veel bedacht door mensen die niet weten waar ze over praten, dus niet weten hoe het er op de werkvloer aan toe gaat. Veel regels die niet of met moeite na te leven zijn en ten koste gaan van de kostbare tijd en dus het onderwijs aan de leerlingen.'

'Veel papieren tijgers. Wat niet op papier staat, bestaat niet. Alles moet uitgeschreven worden, zodat het controleerbaar is. Er is geen vertrouwen in de kundigheid van de docent.'

Belangrijkste conclusies

- 53 procent van de respondenten heeft de afgelopen jaren minder plezier in het werk gekregen.
- 24 procent van de respondenten twijfelen of ze nog verder willen werken in het speciaal onderwijs of heeft al besloten te willen stoppen. Volgens 64 procent van hen komt dit door een te hoge werkdruk. 60 procent geeft aan teveel bezig te zijn met administratief werk in plaats van lesgeven. Bijna de helft kan hierdoor onvoldoende begeleiding en ondersteuning geven aan leerlingen.

3 WERKDruk IN HET SPECIAAL ONDERWIJS

Een zeer grote groep mensen ervaart de werkdruk als hoog of te hoog: 86 procent. Hier worden diverse redenen voor gegeven. De meest voorkomende redenen hangen allen in meer of mindere mate samen met bureaucratie: teveel moeten registreren (80 procent), vergaderen (47 procent) en het krijgen van steeds meer niet lesgevendende taken (41 procent). Een andere genoemde oorzaak is de zwaardere problematiek van de leerlingen (39 procent), die ook steeds vaker gepaard gaat met agressie. Bijna één op drie respondenten vindt de (te) grote klassen een probleem.

Tabel 6: Hoe ervaart u de werkdruk?

	Totaal	Percentage
de werkdruk is goed	98	13 %
de werkdruk is laag	2	0 %
de werkdruk is zeer laag	0	0 %
de werkdruk is hoog	387	52 %
de werkdruk is te hoog	251	34 %
weet niet/geen mening	8	1 %
totaal	746	100 %

'Ik denk dat de kwaliteit van het lesgeven eronder lijdt, veel tijd voor administratie en overleg en dus minder tijd voor lesvoorbereidingen. Lesvoorbereidingen zijn erg belangrijk in het speciaal onderwijs, vooral omdat wij bijna geen methodes kunnen gebruiken en dus veel van onze lessen zelf maken.'

'Het lukt mij onvoldoende om werk, studie en zorgtaken te combineren. Aan 'leuke dingen doen' kom ik nauwelijks meer toe.'

Een te hoge werkdruk blijft niet zonder gevolgen. 45 procent van de medewerkers met een hoge of te hoge werkdruk heeft last van stress of een verminderde motivatie (59 pro-

cent). Meer dan 1 op de 5 werknemers heeft door de hoge werkdruk lichamelijke klachten. Ook leidt de werkdruk soms tot spanningen op de werkvloer.

Tabel 7: Welke gevolgen heeft de te hoge werkdruk voor u? (meerdere antwoorden mogelijk) (n=638)

	Totaal	Percentage
ik heb lichamelijke klachten	140	22 %
ik ervaar stress (psychisch/burn-out)	289	45 %
mijn motivatie en plezier in het werk zijn verminderd	376	59 %
ik moet mij regelmatig ziek melden	23	4 %
ik zoek ander werk	43	7 %
anders	144	23 %

Gebukt onder de bureaucratie

De werkdruk gaat ook ten koste van de hoeveelheid tijd die men aan onderwijs kan besteden. Bijna 1 op de 4 werknemers (39 procent) is meer dan 40 procent van de werktijd kwijt aan andere taken dan onderwijs geven. In Den Haag bedachte regels zijn in de praktijk soms lastig uit te voeren. Het schrijven van verslagen en het meerdere keren registreren en op papier zetten van tal van zaken zijn grote ergernissen. Deze voortdurende druk tot verantwoording van het werk wordt gezien als een gebrek aan vertrouwen. Het herhaaldelijk moeten aangeven van beperkingen die structureel zijn (bijvoorbeeld slechthorendheid of autisme) vinden respondenten zinloos. Formulieren die herhaaldelijk moeten worden ingevuld lijken soms meer een doel op zich te zijn geworden.

‘Er is niet genoeg tijd meer om een band met de leerling/student op te bouwen, terwijl dit alles wel op papier moet komen.’

‘Ambulant begeleiders hebben veel te maken met bureaucratie en dit zou afnemen met de invoering van passend onderwijs. Helaas merken we daar niets van, er is veel bureaucratie en veel onduidelijk en dat geeft onrust.’

‘De leerlingen die wij begeleiden hebben allen een probleem in de communicatie. Ze zijn slechthorend of doof, hebben een taalprobleem of hebben door hun stoornis in het autistisch spectrum grote problemen binnen de communicatie. Vaak is dit al een jarenlang bestaand probleem waarvoor ze vaak al hun hele schoolloopbaan in het speciaal onderwijs hebben gezeten. Elke paar jaar moet er opnieuw bewezen worden dat deze leerlingen nog steeds tegen dezelfde problemen aanlopen en nog steeds die ondersteuningsbehoefte ervaren vanuit cluster 2. Om dit te bewijzen moeten er verschillende onderzoeken, plannen, evaluaties en bewijzen worden aangeleverd wat zeer veel tijd kost. Hierbij moet je denken aan soms wel 40 uur per aanvraag. Dit staat niet in verhouding met de uren die wij per leerling krijgen om hem of haar te begeleiden. Soms betekent het dat een aanvraag meer tijd nodig heeft dan het aantal uur dat je er uiteindelijk voor terug krijgt.’

Méer bureaucratie door passend onderwijs

Sinds 1 augustus 2014 werken reguliere scholen en scholen voor speciaal onderwijs samen in zogeheten 'samenwerkingsverbanden'. Hierin zitten de gezamenlijke schoolbesturen. Deze schoolbesturen beslissen over het aanbod van het onderwijs in een regio en bepalen de toegang tot het speciaal onderwijs.

De docenten, schoolleiders en begeleiders in het speciaal onderwijs hebben weinig zicht op welke beslissingen er worden genomen. Slechts weinigen beoordelen de samenwerking' als goed of slecht, de meesten zijn neutraal (43 procent) of geven aan het niet te weten of geen mening te hebben (34 procent). Wel merkt een aantal respondenten in de open vragen op dat de samenwerkingsverbanden tot extra bureaucratie leiden. Werknemers in het speciaal onderwijs hekelen de veelheid en diversiteit bij de verschillende samenwerkingsverbanden. Er zijn scholen die met 10 tot 16 verschillende samenwerkingsverbanden contact moeten houden, waarbij er ook een scala aan verschillende formulieren en aanvragen ingeleverd moet worden. Bovendien is er bij de samenwerkingsverbanden te weinig kennis over de problematiek van de leerlingen.

'Veel bureaucratie bij het omzetten van indicaties naar toelaatbaarheidsverklaringen. Ik heb te maken met 10 verschillende samenwerkingsverbanden, waarvan het samenwerkingsverband Stroomland ook nog bestaat uit 6 verschillende platformen. Alle samenwerkingsverbanden en platformen hebben een eigen werkwijze, procedure en eigen formulieren als het gaat om het aanvragen van een toelaatbaarheidsverklaring. Als aanvrager ben ik een heel groot deel van de tijd kwijt aan het uitzoeken bij welk samenwerkingsverband ik voor een leerling een toelaatbaarheidsverklaring moet aanvragen, de site opzoeken van betreffende samenwerkingsverband, op die site de juiste procedure zoeken en vervolgens de juiste formulieren zoeken. Dan pas kan ik met de aanvraag beginnen. De aanvraag zelf kost ook vaak veel tijd omdat zogenaamde groeidocumenten of ondersteuningsmatrixen ingevuld moeten worden en daarbij ondersteunende documenten gezocht of geschreven moeten worden.'

'Het samenwerkingsverband oordeelt alleen nog over papieren leerlingen. Kent de scholen niet.'

Belangrijkste conclusies

- 86 procent van de respondenten ervaart de werkdruk als hoog of te hoog. Hierdoor kampt men met stress (45 procent) en demotivatie (59 procent).
- Bijna 1 op de 4 werknemers (39 procent) is 40 procent of meer van de werktijd kwijt aan andere taken dan onderwijs geven.
- De samenwerkingsverbanden lijken tot meer bureaucratie te leiden, bijvoorbeeld doordat scholen met veel verschillende samenwerkingsverbanden moeten communiceren en een veelheid aan formulieren moeten aanleveren.

4 ARBEIDSOMSTANDIGHEDEN

Een derde (34 procent) van de werknemers is ontevreden over zijn of haar werkomstandigheden. Naast slechte huisvesting (zoals klimaatbeheersing) zijn het niet naleven van de Arbo-regels en onveiligheid de grote boosdoeners. Bijna 4 op de 10 werknemers (39 procent) noemt andere oorzaken van slechte arbeidsomstandigheden: werkdruk, klassengrootte en ruimtegebrek. Opvallend is dat een groot deel van de respondenten onvoldoende leerlingvrije pauzes als probleem aanwijst.

Tabel 8: Bent u tevreden over de omstandigheden op uw werk?

	Totaal	Percentage
ja	406	57 %
nee	240	34 %
weet niet/geen mening	62	9 %
totaal	707	100 %

'We zijn veel en veel te klein behuist. We hebben te weinig werkplekken, en de werkplekken die er zijn, zijn veel te krap. Er zijn geen werkplekken waar je ongestoord in stilte kunt doorwerken. Mijn oplossing is veel thuis werken, maar dan mis je je collega's (netwerken, feedback, elkaar consulteren). Verder zijn de ict-mogelijkheden onvoldoende. Vanuit thuis kan ik niet op het intranet, en dat werkt belemmerend. Thuiswerkvergoedingen zijn onlangs afgeschaft en er is nu een onkostenvergoedingsregeling die een slap aftreksel is van de thuiswerkvergoeding die er was.'

'Werk nu met moeilijk opvoedbare kinderen. De dagen dat ik alleen voor de groep sta zijn zwaar. Ik kan niet eens tussendoor weg om naar het toilet te gaan. Vind het bijna onverantwoord alleen voor een groep te staan.'

'Door toename problematiek krijgen we steeds meer leerlingen die één-op-één-begeleiding nodig hebben.'

'Ik heb er moeite mee dat ik van 8.00 tot 14.15 geen leerlingvrije pauze heb.'

Megaklassen in het speciaal onderwijs

Omdat leerlingen meer individuele begeleiding en rust nodig hebben zijn de klassen in het speciaal onderwijs kleiner dan op het regulier onderwijs. Een eenduidige definitie van klassengrootte in het speciaal onderwijs is niet te geven, omdat dit sterk afhangt van de problematiek en zorgvraag van de leerlingen. Overvolle klassen zijn echter ook hier een probleem.

Bijna de helft (47 procent) van de respondenten noemt het aantal leerlingen in de klas groot of te groot. Werknemers melden dat de gemiddelde klassengrootte de afgelopen jaren is toegenomen. Naast de grootte speelt hier volgens de respondenten ook de zwaardere problematiek van leerlingen mee. Zo zijn er meer leerlingen die één-op-één-begeleiding nodig hebben. Juist in grote klassen leidt dit tot problemen. Meer leerlingen komen de school binnen met complexere problematiek op meerdere levensgebieden.

Tabel 9: Hoe ervaart u de klassengrootte bij u op school?

	Totaal	Percentage
het aantal leerlingen in mijn klas is te klein	0	0 %
het aantal leerlingen in mijn klas is klein	5	1 %
het aantal leerlingen in mijn klas is prima	258	37 %
het aantal leerlingen in mijn klas is groot	236	33 %
het aantal leerlingen in mijn klas is te groot	99	14 %
anders	108	15 %
totaal	706	100 %

‘Een groep van 12/13 leerlingen zonder assistentie is de normaalste zaak. Op de vso-afdeling is 18 mentorleerlingen ook heel gewoon!’

‘Doordat de kinderen steeds meer ‘complex’ zijn en ik geen ondersteuning heb van bijvoorbeeld onderwijsassistenten. Het is haast onmogelijk om tijdens de les even de klas uit te lopen om naar het toilet te gaan of een ‘vergeten’ kopietje te maken. Dat samen met bijvoorbeeld geen of nauwelijks pauze maakt het zwaar.’

‘De afgelopen jaren is de klassengrootte toegenomen van maximale 15 naar standaard minimaal 18 met uitschieters naar 24. Ook is het aantal leerlingen met leerwegondersteunend onderwijs toegenomen.’

‘Door het wegbezuinigen van onderwijsassistentie is het aantal leerlingen met forse problematiek in de klas bijna niet meer te behappen.’

Belangrijkste conclusies

- 34 procent van de respondenten is ontevreden over zijn of haar werkomstandigheden.
- De helft (47 procent) van de respondenten vindt het aantal leerlingen in de klas groot of te groot.
- De zwaardere problematiek maakt het moeilijk om voldoende aandacht te geven aan alle leerlingen in de klas.

5 ONTSLAGEN EN BAANONZEKERHEID

80 procent heeft te maken met gedwongen ontslagen of baanonzekerheid

Gedwongen ontslagen zijn in het speciaal onderwijs een bron van grote zorg. Van de werknemers die het onderzoek hebben ingevuld zegt 33 procent dat er in de afgelopen jaren gedwongen ontslagen zijn gevallen op school. Bijna de helft (47 procent) geeft aan dat er weliswaar geen ontslagen zijn gevallen, maar dat er wel grote baanonzekerheid is.

Tabel 10: Zijn er het afgelopen jaar collega's gedwongen ontslagen vanwege minder werk dan wel bezuinigingen in de sector (dit betreft geen ontslagen om persoonlijke redenen)?

	Totaal	Percentage
nee, er zijn geen gedwongen ontslagen gevallen	143	20 %
nee, er zijn geen gedwongen ontslagen gevallen, maar er is wel baanonzekerheid	330	47 %
ja, er zijn gedwongen ontslagen gevallen	230	33 %
totaal	703	100 %

Werknemers zeggen dat het in de meeste situaties gaat om tijdelijke contracten. Deze contracten worden op grote schaal niet verlengd. Ook worden banen opgevuld door werknemers in dienst van een payrollonderneming. Onderwijsassistenten worden op grote schaal op straat gezet. In een enkel geval is de conciërge ontslagen. Dit levert extra werk op voor de rest van het personeel. Ook gebeurt het dat voor boventallig verklaarde werknemers - die nog wel werken - geen vervanging wordt geregeld bij ziekte. Vrijwillig vertrek wordt gestimuleerd. Werknemers maken zich zorgen over de continuïteit van het onderwijs en de begeleiding. Vele wisselingen en een hogere werkdruk brengen onrust. Juist leerlingen op het speciaal onderwijs zijn gebaat bij regelmaat en structuur.

'Een zieke collega wordt niet vervangen, collega's krijgen geen vaste betrekking of komen in de invalpoule. Er worden te weinig invallers aangetrokken, zodat wij de uitvaluren zelf gaan opvangen. En dan vakantiedagen doorwerken!'

'De flexibele schil is nu wel afgepeld. Nu komen de mensen met vaste contracten, zoals ik, aan de beurt.'

'Er zijn veel leerkrachten met vervroegd pensioen gegaan, alle flexcontracten zijn beëindigd (en dat waren er veel!) en afhankelijk van het leerlingaantal zullen er wel of geen ontslagen vallen bij de mensen met een vast contract. De komende jaren zullen er zeker veel ontslagen vallen.'

'De conciërge is ontslagen. Ook dit levert een hogere werkdruk op voor de rest van het personeel'

'Goeie flexers en mensen met tijdelijke contracten die wel weg moesten. Later waren hun banen dan wel beschikbaar voor anderen zonder contract.'

Belangrijkste conclusie

- 33 procent van de respondenten heeft op zijn of haar school te maken gehad met gedwongen ontslagen. Bijna de helft van het personeel (47 procent) heeft te maken met baanonzekerheid.

6 PROBLEMATIEK VAN LEERLINGEN

Door de invoering van het zogenaamde ‘passend onderwijs’ moeten meer leerlingen met een beperking naar het reguliere onderwijs. Het doel van de wet is om minder leerlingen in het speciaal onderwijs te plaatsen en de problematiek van thuiszitters op te lossen. Er worden inderdaad minder leerlingen aangemeld voor het speciaal onderwijs. Bijna de helft van de respondenten (42 procent) heeft minder leerlingen op school.

Overduidelijk is dat de problematiek van de leerlingen zwaarder is geworden. Negen op de tien docenten, schoolleiders en begeleiders maakt melding van complexere en gecombineerde problemen bij leerlingen, bijvoorbeeld ernstige gedragsproblematiek en een laag intelligentieniveau. Er is ook sprake van meer agressie in de klas.

Leerlingen met een lichtere zorgvraag gaan vanwege het passend onderwijs naar reguliere scholen, waardoor het speciaal onderwijs nog slechts leerlingen met een zwaardere zorgvraag krijgt. Hierdoor is een gemengde klas in zorgzwaarte veel moeilijker te realiseren. Waar voorheen de aandacht in de klas kon worden verdeeld tussen leerlingen met lichtere of zwaardere problematiek, is dat nu onmogelijk geworden. Hierdoor kunnen docenten onvoldoende aandacht en begeleiding geven aan alle leerlingen. Ook wordt er bij de samenstelling van de klassen niet altijd gekeken naar de problematiek van de verschillende leerlingen. Dit gebeurt bijvoorbeeld met leerlingen met een autistische stoornis en leerlingen uit het vroegere onderwijs voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen. Dit heeft volgens respondenten een ontwrichtende werking in de klas.

Tabel 11: Is de problematiek van de leerlingen op uw school de afgelopen jaren zwaarder geworden?

	Totaal	Percentage
ja	639	92 %
nee	29	4 %
weet niet/geen mening	26	4 %
totaal	694	100 %

‘De kinderen die worden doorverwezen naar het speciaal basisonderwijs (sbo) hebben vaak meevoudige stoornissen. Dat maakt het werken met hen zwaar. Nu het

nog langer gaat duren voordat de kinderen worden doorverwezen ben ik bang dat de kinderen zelf daar de dupe van worden. Het kost al zoveel tijd om ze weer een beetje zelfvertrouwen te geven.'

'Leerlingen met zwaardere problematiek blijven bij ons op school en leerlingen met een relatief minder zware problematiek gaan terug naar regulier onderwijs. Hierdoor is er een duidelijke verzwarening te voelen.'

'We krijgen nu in toenemende mate leerlingen die door (extreem) externaliserend gedrag voor veel overlast zorgen in het regulier onderwijs. Relatief rustige kinderen met leerproblemen (autisme, ADD, angst) blijven op het regulier. Komen alleen naar speciaal onderwijs als ze echt en definitief dreigen uit te vallen'

'Doelgroepen die voorheen niet bij elkaar konden (autisme-ZMOK) worden nu visieloos bij elkaar gedumpt.'

Daarnaast houden reguliere scholen leerlingen volgens een aantal respondenten te lang vast. Hierdoor komen ze pas naar het speciaal onderwijs wanneer het al mis is gegaan. Wanneer een leerling pas als puber naar het voortgezet speciaal onderwijs wordt verwezen, kan de schade al aanzienlijk zijn. Dit leidt tot een gebrekkig zelfbeeld, wantrouwen in de school en veel verzuim.

'Scholen houden de boot af en verwijzen door totdat de mensen de moed verliezen of de jongere wordt opgepakt (of iets dergelijks). Veel jongeren vallen tussen wal en schip en komen veel te laat bij ons waardoor de problemen nauwelijks meer hanteerbaar zijn.'

'VO-scholen wachten veel te lang met doorverwijzen naar het vso, waardoor veel leerlingen uit het schoolritme raken en dusdanig beschadigd (en hoge leeftijd 15/16 jaar) binnen komen, waardoor het zeer moeilijk is hen weer een plek in de maatschappij te kunnen geven.'

Een andere reden die genoemd wordt is het sluiten van (poli)klinische plaatsen bij behandelinstellingen. Deze leerlingen gaan nu naar scholen voor cluster 4 (psychiatrische of gedragsproblemen). Door bezuinigingen in de zorg krijgen leerlingen die dat wel nodig hebben geen behandeling meer, aldus een aantal respondenten.

'Meer agressie, omdat leerlingen soms pas als puber naar vso verwezen worden en dan al behoorlijk beschadigd zijn. Maar ook meer handelingsverlegenheid omdat jongeren zo beschadigd zijn binnen po en vo dat ze geen vertrouwen meer hebben en veel verzuimen.'

Thuiszitters zitten nog steeds thuis

Meer dan de helft van de werknemers (61 procent) in het speciaal onderwijs meldt dat het fenomeen thuiszitten niet is opgelost. In de toelichting noemen de respondenten hier een

aantal redenen voor. Ten eerste zijn scholen terughoudend in het opnemen van leerlingen. Leerlingen worden erg gemakkelijk doorverwezen naar andere scholen. Ook zijn scholen voor het regulier onderwijs niet altijd voldoende voorbereid op het opvangen van zorgleerlingen, zowel qua faciliteiten als aanwezige kennis. Financiering speelt ook een rol: een aantal respondenten merkt op dat scholen, wegens onvoldoende financiering, een aannamestop hebben ingesteld. Doordat er in bepaalde regio's flink moet worden bezuinigd vanwege de financieringsstructuur (verevening) kunnen leerlingen door geldgebrek niet meer ingeschreven worden in het speciaal onderwijs. Ook zijn er reguliere scholen die de mazen van de wet opzoeken om toch leerlingen te kunnen weigeren. Omdat scholen afgerekend worden op het aantal behaalde diploma's laten zij liever geen leerlingen toe waarvan zij niet verwachten dat die makkelijk zullen slagen.

Tabel 12: Is het probleem van de 'thuiszitters' opgelost met de invoering van een zorgplicht in het passend onderwijs?

	Totaal	Percentage
ja	26	4 %
nee	422	61 %
weet niet/geen mening	246	35 %
totaal	694	100 %

'Omdat het passend onderwijs niet goed is ingevoerd. De mensen die nu voor zeer grote klassen in het regulier staan, 32 leerlingen havo 3, kunnen leerlingen met ASS en moeilijk gedrag er toch ook niet zo maar even bij doen. Ze zijn niet geschoold, terwijl mensen in het speciaal onderwijs daar wel expertise voor hebben.'

'We nemen nu kinderen op die eigenlijk te hoog niveau zijn maar die om verschillende redenen het niet redden in het reguliere onderwijs. Als wij ze niet opnemen zitten ze thuis omdat reguliere scholen niet genoeg voor hen kunnen doen. Dat is oneigenlijk gebruik van het (V)SO.'

'Scholen zijn onvoldoende toegerust om complexe problematiek (vaak in combinatie met een hoog IQ) op te lossen. De gelden van het ministerie zijn onvoldoende om deze leerlingen de intensieve begeleiding te bieden die nodig is.'

'Volgens de coördinatoren van het samenwerkingsverband zijn er nog nooit zoveel thuiszitters in de regio geweest. Het zit met name vast op financiering, onduidelijkheid van plaatsing en afgifte van toelaatbaarheidsverklaringen.'

Als alternatieve oplossingen om thuiszitten aan te pakken zien de respondenten meer maatwerk (74 procent), betere begeleiding (50 procent) en kleinere klassen (46 procent). Verder noemen respondenten verbeteringen in het informeren van docenten over de zorgbehoeften van hun leerlingen. Ook zou in iedere klas een onderwijsassistent aanwezig moeten zijn en moet er meer rekening worden gehouden met de individuele behoeften van leerlingen.

'De schoolondersteuningsplannen zijn zo geschreven dat scholen makkelijk kunnen zeggen dat ze een leerling geen onderwijs kunnen bieden. Daarnaast geldt voor vo-scholen dat ze afgerekend worden op het aantal leerlingen wat een diploma haalt. Wanneer een school denkt dat dit niet haalbaar is voor een leerling beginnen ze er niet aan.'

'Ik ben bang dat het aantal thuiszitters alleen maar groter gaat worden omdat met deze bezuinigingsmaatregel meer kinderen tussen de wal en het schip gaan vallen. Denk bijvoorbeeld aan samenwerkingsverbanden met grote financiële tekorten (door verevening) die leerlingen niet meer op het speciaal onderwijs kunnen plaatsen. Leerlingen krijgen op deze wijze niet meer de zorg die zij nodig hebben.'

'Er wordt niet goed per kind individueel gekeken wat de onderwijsbehoeften zijn. Ik heb 2 leerlingen in de klas die op papier precies dezelfde problematiek hebben, maar in praktijk een heel ander kind zijn. Verder zijn er teveel regeltjes waardoor het niet voor elk kind mogelijk is om toch naar een bepaalde school te gaan met de juiste begeleiding die wel geschikt is.'

Belangrijkste conclusies

- Volgens 92 procent van de respondenten is de problematiek van de leerlingen op zijn of haar school zwaarder geworden.
- Zes op de tien werknemers in het speciaal onderwijs zegt dat het zogenaamde passend onderwijs de problematiek van het thuiszitten niet heeft opgelost.
- Er komen steeds meer leerlingen met een zware problematiek in het speciaal onderwijs. Dit legt extra druk op de docenten en beschikbare faciliteiten.
- Reguliere scholen houden leerlingen soms te lang vast. Hierdoor zijn deze leerlingen aanzienlijk beschadigd wanneer zij uiteindelijk toch naar het speciaal onderwijs worden overgeplaatst.

7 DE BEGELEIDING VAN LEERLINGEN

Bijna de helft van het personeel kan onvoldoende passende begeleiding bieden. Van de werknemers die het onderzoek hebben ingevuld zegt 45 procent onvoldoende passende begeleiding te kunnen bieden aan leerlingen op school of in de klas. Dit komt volgens hen vooral door tijdsgebrek (80 procent). Bijna de helft (45 procent) hekelt de grote klassen. Ook wordt gewezen op het verdwijnen van onderwijsassistenten door bezuinigingen.

Tabel 14: Wat is de reden dat u geen passende begeleiding kunt bieden? (meerdere antwoorden mogelijk) (n=306)

	Totaal	Percentage
de klas is te groot	139	45 %
ik heb onvoldoende middelen/instrumenten om de juiste begeleiding of zorg te kunnen	112	37 %
ik heb onvoldoende tijd om alle leerlingen in mijn klas voldoende begeleiding of zorg te bieden	245	80 %
er is onvoldoende geld beschikbaar om voldoende begeleiding (docenten) of zorg te organiseren	179	58 %
anders	22	7 %

‘Er is een aantal leerlingen dat meer speciale onderwijsbehoeften heeft dan wij als school kunnen bieden. Het gaat dan om kinderen met zeer complexe ‘stoornissen’ waar een groep van 12 nog te groot is. Zij kunnen eigenlijk niet in een groep functioneren en hebben één-op-één-onderwijs nodig in een eigen ruimte zonder prikkels of in een groep van maximaal vier kinderen. Dat is niet te realiseren en dus krijgen zij niet wat ze nodig hebben.’

‘Er is vaak onvoldoende ondersteuning mogelijk, door het bezuinigen op ondersteuners en het aantal leerlingen dat steeds groter wordt per klas.’

'We kunnen erg veel begeleiding bieden. Passende begeleiding voor de zwaardere psychiatrische problematiek kan niet altijd worden geboden.'

41 procent van de werknemers vindt zich onvoldoende toegerust om de juiste zorg en begeleiding te bieden bij de diverse beperkingen van hun leerlingen. Zij wijten dit onder andere aan de zwaardere problematiek van de leerlingen. Begeleiding kost meer tijd, waardoor andere leerlingen minder aandacht krijgen. Ook het tekort aan assistentie in de klas en de klassengrootte worden opnieuw als boosdoener genoemd. Te grote klassen leiden tot onrust in de groep en grote niveauverschillen tussen leerlingen.

Tabel 15: Bent u voldoende toegerust om de juiste zorg en begeleiding te bieden bij lichamelijke, geestelijke of verstandelijke beperkingen van de leerlingen?

	Totaal	Percentage
ja	343	50 %
nee	277	41 %
weet niet/geen mening	63	9 %
totaal	683	100 %

'Er gaat veel tijd zitten in het begeleiden van enkele (probleem)leerlingen, waardoor de andere leerlingen te weinig aandacht krijgen.'

'Wel met extra ondersteuning die we als school krijgen, eerst via de AWBZ, maar nu via de WLZ of de gemeenten. Dit staat wel erg onder druk. Als deze gelden wegvallen zal een aantal leerlingen niet meer (fulltime) naar school kunnen.'

'De niveauverschillen in de klas zijn te groot omdat de klassen te groot zijn. Omdat de klassen te groot zijn, wordt de omgeving te druk voor een aantal leerlingen. Dit zorgt voor te veel onrust in de groep, waardoor je te veel bezig bent met gedrag in plaats van lesgeven.'

Belangrijkste conclusies

- 45 procent van de respondenten zegt onvoldoende passende begeleiding te kunnen bieden aan leerlingen op school of in de klas. Dit komt door tijdgebrek (80 procent) en te grote klassen (45 procent). Leerlingen krijgen hierdoor onvoldoende individuele aandacht.
- Vier op de tien (41 procent) respondenten vindt zich onvoldoende toegerust om de juiste zorg en begeleiding te bieden aan zorgleerlingen.

8 KWALITEIT VAN HET ONDERWIJS

Meer dan de helft van de werknemers in het speciaal onderwijs (60 procent) vindt het onderwijs op de eigen school van goede tot zeer goede kwaliteit. Ongeveer een derde (35 procent) zegt dat het onderwijs van gemiddelde kwaliteit is. Dit is een betrekkelijk positief beeld, al blijft 60 procent aan de lage kant. Daarnaast wordt in de toelichtingen een aantal zorgwekkende zaken genoemd. Zo staat de kwaliteit van het onderwijs volgens respondenten onder druk door grote klassen en de werkdruk waaronder docenten gebukt gaan. Een aantal respondenten merkt op dat er structuur wegvalt door docenten met tijdelijke contracten die tussentijds weg moeten.

Toch wijzen werknemers in het speciaal onderwijs op een fundamentele probleem: de nadruk op cognitieve vaardigheden ten opzichte van sociaal-emotionele vaardigheden. Leerlingen in het speciaal onderwijs, vooral clusters 3 en 4 (de grootste groepen), hebben vaak achterstanden op sociaal-emotioneel terrein. Daar zou volgens deze respondenten meer aandacht voor moeten zijn. Daar is het speciaal onderwijs immers mede voor bedoeld, vinden zij.

‘Alle theoretische vakken worden door 1 docent gegeven, zonder bijvoorbeeld een tweedegraads bevoegdheid zoals vereist in het regulier voortgezet onderwijs.’

‘Ik zie een duidelijke terugval. Docenten met tijdelijke contracten, invalleerkrachten moeten halverwege het schooljaar eruit, klassen worden opgedeeld of er is helemaal geen oplossing voor. Iedere dag ad hoc-beleid om leerlingen in de school te houden is geen kwaliteit van onderwijs.’

‘In mijn ogen is er in de laatste jaren steeds meer druk gelegd op de cognitieve ontwikkeling van leerlingen, waar op zich niks mis mee is, maar de druk hierin is naar mijn mening zo doorgeslagen dat er nagenoeg geen tijd meer is voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van een kind. Nou juist dat is vaak de reden waarom kinderen bij mij in het speciaal onderwijs komen en gek genoeg zijn wij in de afgelopen jaren daarin juist enorm beperkt hier nog aan te kunnen werken bij een leerling.’

Belangrijkste conclusies

- 60 procent van de deelnemers vindt de kwaliteit van onderwijs op de eigen school goed tot zeer goed.
- Grote klassen en werkdruk bedreigen de kwaliteit en continuïteit van het onderwijs.

9 LEERLINGENVERVOER

Leerlingen in het speciaal onderwijs hebben sinds de invoering van het zogenaamde passend onderwijs niet meer vanzelfsprekend recht op leerlingenvervoer. Zij krijgen dit nu alleen wanneer zij als gevolg van een beperking niet in staat zijn om zelfstandig te reizen.

Leerlingenvervoer onder druk

42 procent van de respondenten meldt dat leerlingen die op het leerlingenvervoer zijn aangewezen niet altijd naar het speciaal onderwijs van hun voorkeur kunnen. Dit komt volgens hen vooral door weigering van de gemeente om het vervoer te vergoeden (70 procent).

Tabel 16: Kunnen leerlingen die aangewezen zijn op het leerlingenvervoer in uw gemeente altijd naar het speciaal onderwijs van hun voorkeur?

	Totaal	Percentage
ja	141	21 %
nee	282	42 %
weet niet/geen mening	255	38 %
totaal	678	100 %

De kwaliteit van het leerlingenvervoer wordt door een meerderheid (63 procent) als gemiddeld ervaren. Bijna 1 op de 6 werknemers van het speciaal onderwijs (16 procent) vindt de kwaliteit van het leerlingenvervoer slecht tot zeer slecht. De grootste boosdoener is de ondermaatse begeleiding of een gebrek aan begeleiding. Bovendien blijkt de begeleiding op de bus onvoldoende in staat om te gaan met de beperkingen van de leerlingen. Respondenten merken op dat ouders geen keuze hebben wanneer er maar één school van het onderwijstype in de omgeving is.

'Er wordt van achter een bureau besloten dat onze leerlingen zelfstandig met het openbaar vervoer kunnen..... Dan wordt de problematiek echt niet begrepen...en weer is de leerling de dupe.'

‘De laatste jaren wisselen de chauffeurs van de busjes steeds vaker. Met name voor leerlingen met autisme is dit een ramp.’

‘Leerlingenvervoer wordt uitbesteed aan het goedkoopste bedrijf. Kwantiteit is hierbij belangrijker dan kwaliteit. Veel chauffeurs weten niet wie zij in de bus vervoeren en hoe hiermee om te gaan.’

In de toelichting wordt verder opgemerkt dat niet alle chauffeurs even bekwaam zijn in de omgang met zorgleerlingen. Zij zijn ook niet altijd goed op de hoogte van de aard van de beperkingen van de leerlingen. Dit wordt geweten aan het vaak wisselen van chauffeurs en de aanbesteding van het leerlingenvervoer door de gemeente, waarbij vooral kostenbesparing de boventoon voert. Ook is op niet alle busjes begeleiding aanwezig, terwijl er vaak te veel leerlingen samen in een bus zitten. Dit is vooral een probleem bij leerlingen met gedragsproblemen of een verstandelijke beperking. Dit veroorzaakt onrust en stress bij leerlingen.

Belangrijkste conclusies

- Bijna de helft (42 procent) van de respondenten meldt dat leerlingen met het leerlingenvervoer niet altijd naar het speciaal onderwijs van hun voorkeur. Dit komt vooral doordat de gemeente weigert het vervoer te vergoeden.
- Meer dan de helft van de werknemers in het speciaal onderwijs (63 procent) vindt de kwaliteit van het leerlingenvervoer gemiddeld.
- Chauffeurs in het leerlingenvervoer zijn niet altijd op de hoogte van de beperkingen van de kinderen die zij vervoeren. bovendien is er niet altijd voldoende begeleiding op de bus.
- Gemeenten lijken vaak te kiezen voor de goedkoopste vervoerder, niet voor de hoogste kwaliteit.

10 FINANCIERING VAN HET ONDERWIJS

Volgens meer dan een derde (37 procent) van de werknemers heeft de eigen school onvoldoende budget of middelen om kwalitatief goed onderwijs te bieden aan leerlingen. Dit komt volgens hen vooral door onvoldoende inzicht van de gemeente en het samenwerkingsverband in de problematiek van de leerlingen (46 procent). Daarnaast worden financiële beperkingen genoemd: samenwerkingsverbanden met onvoldoende budget (41 procent), het door het Rijk ingevoerde kostenplafond (39 procent) en bezuinigingen van gemeenten op zorg en begeleiding voor leerlingen (38 procent).

Omdat niet alle werknemers in het speciaal onderwijs zicht hebben op de financieringsstromen konden deze respondenten bij onvoldoende inzicht kiezen voor het antwoord 'weet niet/geen mening'.

Tabel 18: Heeft uw school voldoende budget/middelen om kwalitatief goed onderwijs te bieden aan leerlingen?

	Totaal	Percentage
ja	178	27 %
nee	246	37 %
weet niet/geen mening	247	37 %
totaal	671	100 %

Docenten, schoolleiders en begeleiders in het speciaal onderwijs zeggen massaal 'nee' tegen nieuwe bezuinigingen. De grens is volgens 90 procent van het personeel bereikt. Zij vrezen dat leerlingen opnieuw de dupe zullen zijn van bezuinigen. Vaak komt men nu al handen te kort, terwijl door de zwaardere problematiek en vollere klassen juist extra investeringen nodig zijn. Investeringen in het speciaal onderwijs betalen zich volgens de respondenten uit, omdat leerlingen anders uitvallen en thuis komen te zitten. Er kan hooguit bezuinigd worden op de bureaucratie (waaronder het management) en het papierwerk, maar duidelijk niet op onderwijs en begeleiding.

Tabel 19: Kan er in uw ogen nog bezuinigd worden op het speciaal onderwijs?

	Totaal	Percentage
ja	25	4 %
nee	601	90 %
weet niet/geen mening	45	7 %
totaal	671	100 %

'Omdat er door te bepalen dat er minder gebruik van speciaal onderwijs moet worden gemaakt er niet ineens minder kinderen met specifieke zorgbehoeften zijn.'

'Omdat we op de werkvloer al met minimale middelen en maximale inzet werken. Dit is ECHT de grens om nog kwalitatief goed onderwijs te kunnen geven. Bezuinigingen kan alleen binnen alle managementlagen. Schaf daar de helft maar van af!'

'Er moet juist in geïnvesteerd worden. Dan kan het zich later terugverdienen. Minder leerlingen die tussen wal en schip raken = uiteindelijk minder maatschappelijke kosten door jongeren die in de problemen komen.'

'Elke bezuiniging in het onderwijs doet afbreuk aan de kwaliteit. Hooguit een bezuiniging op bureaucratie en papierwerk. Dat zou tijdswinst opleveren die rechtstreeks aan zorg en begeleiding van leerlingen ten goede zou kunnen komen.'

'Het beschikbare geld moet in kinderen geïnvesteerd worden en niet verdwijnen in de portemonnee van dure managers en andere bureaufunctionarissen die helemaal niks bijdragen aan de verbetering van het onderwijs'.

Belangrijkste conclusies

- 9 van de 10 respondenten vindt dat er niet meer bezuinigd kan worden op het speciaal onderwijs. Er kan hoogstens bezuinigd worden op de bureaucratie, waaronder de managementlaag.
- 37 procent van de respondenten zegt dat de eigen school door budgettekort niet voldoende kwaliteit van onderwijs of middelen kan aanbieden aan de leerlingen.

11 HET TOEKOMSTPERSPECTIEF VAN LEERLINGEN

Helft van het personeel twijfelt over toekomst leerlingen

Volgens de helft (50 procent) van de werknemers die het onderzoek hebben ingevuld zijn er onvoldoende doorstroommogelijkheden voor leerlingen na het speciaal onderwijs. Dit komt volgens hen doordat het vervolgonderwijs onvoldoende is afgestemd op het speciaal onderwijs (65 procent). Ook zijn er geen plekken op de arbeidsmarkt voor leerlingen uit het speciaal onderwijs (65 procent). Bovendien zegt meer dan de helft dat het sluiten van de toegang tot de sociale werkplaats (55 procent) en het wegbezuinigen van plekken voor dagbesteding (58 procent) een obstakel vormen voor leerlingen om een goede plek op de toekomstige arbeidsmarkt te bereiken. Verder merken de respondenten op dat zorgleerlingen worden geweigerd in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo). Scholen zijn terughoudend omdat zij vrezen met de leerling 'te blijven zitten' als het fout gaat. Daarnaast wordt vervoer naar speciale dagbesteding in een andere gemeente niet meer vergoed. Eén van de respondenten merkt op dat leerlingen na hun 18e in de uitkering voor jonggehandicapten (Wajong) of de bijstand komen, omdat ze niet meer leerplichtig zijn en de tegemoetkoming voor volwassen scholieren te laag is. Ouders halen de leerling van school om financiële redenen.

Tabel 20: Zijn er voldoende doorstroommogelijkheden voor leerlingen na het speciaal onderwijs?

	Totaal	Percentage
ja	227	34 %
nee	336	50 %
weet niet/geen mening	108	16 %
totaal	671	100 %

'Een leerling die bij ons een vmbo-examen haalt, wordt vaak vanwege angst m.b.t. het verleden toch in een entree-opleiding geplaatst. De leerlingen zonder diploma maar die wel een hoog IQ en voldoende capaciteiten hebben worden nu ook op een mbo-entree geplaatst. Deze leerlingen gaan zich daar vervelen en zullen het nooit afmaken. Jeugd zorg werkt in korte behandeltrajecten. Deze behandeltrajec-

ten sluiten niet aan bij onderwijsinstroom momenten. Dus als een leerling na een dure behandeling en interventie in februari vertrekt zit hij hoogst waarschijnlijk tot augustus zonder daginvulling thuis!

'Niemand wil onze leerlingen in dienst nemen, dus het hoogste zml-niveau komt thuis te zitten want zij mogen ook niet naar dagbesteding.'

'Het is vaak een enorme uitzoekerij om een geschikte plek te vinden voor onze populatie. Meerdere scholen durven het risico niet aan omdat ze bang zijn met een kind te blijven zitten dat ze zelf niet meer makkelijk 'kwijt' kunnen. Soms moeten kinderen dan naar scholen waar ze beneden hun niveau zitten.'

'De gemeenten hebben de beschutte werkplekken nog niet ingericht en onze leerlingen hebben geen recht meer op Wajong, maar kunnen qua niveau ook niet in de bijstand met sollicitatieplicht.'

Tabel 21: Wat is de reden dat er onvoldoende doorstroommogelijkheden zijn voor leerlingen? (meerdere antwoorden mogelijk) (n=336)

	Totaal	Percentage
er is geen plek op de arbeidsmarkt voor deze leerlingen	219	65 %
het vervolgonderwijs is onvoldoende afgestemd op het speciaal onderwijs	220	65 %
de toegang tot de sociale werkplaatsen is gesloten per 1 januari 2015	186	55 %
de plekken voor dagbesteding zijn wegbezuinigd	195	58 %
weet ik niet	6	2 %
anders	63	19 %

Belangrijkste conclusies

- 50 procent van de respondenten vindt dat er onvoldoende doorstroommogelijkheden zijn voor leerlingen na het speciaal onderwijs.
- Het vervolgonderwijs is niet genoeg op het speciaal onderwijs afgestemd (65 procent). Ook zijn er weinig plekken op de arbeidsmarkt voor kinderen uit het speciaal onderwijs (65 procent). Bovendien is de toegang tot de sociale werkplaats afgesloten (55 procent) en worden de plekken voor dagbesteding wegbezuinigd (58 procent).

12 ANDERE OPVALLENDE UITKOMSTEN

Tot slot is aan de deelnemers van het onderzoek een aantal algemene vragen gesteld over het bestaansrecht van het speciaal onderwijs en de bedreigingen voor het speciaal onderwijs. Ook is hen gevraagd de politiek te adviseren over het verbeteren van het speciaal onderwijs.

Vraag 22: Denkt u dat het speciaal onderwijs in de toekomst zal blijven bestaan?

	Totaal	Percentage
ja	586	89 %
nee	24	4 %
weet niet/geen mening	49	7 %
totaal	660	100 %

Bijna 9 op de 10 docenten, schoolleiders en begeleiders (89 procent) zegt dat het speciaal onderwijs in de toekomst zal blijven bestaan. Veel leerlingen op het speciaal onderwijs hebben de structuur en de aandacht nodig die hen hier geboden wordt. Zij hebben net als iedereen recht op onderwijs, maar kunnen niet terecht op een reguliere school. Diverse respondenten zien leerlingen opbloeien wanneer zij eenmaal in de klas zitten. Tegen samenwerking met het regulier onderwijs zijn geen grote bezwaren, maar dan zouden reguliere scholen wel genoeg middelen moeten krijgen om zorgleerlingen te begeleiden.

‘Passend onderwijs levert oplossingen voor de leerlingen die op de grens zitten. Er zullen altijd leerlingen zijn die het in het regulier onderwijs niet zullen redden.’

‘Zeker wel. Leerlingen voelen zich veilig bij ons op school. Leerlingen hebben dit veilige plekje nodig om zich te kunnen ontwikkelen en ontplooiën. Onze leerlingen zouden wegwijnen in het regulier onderwijs. Dit mag niet gebeuren.’

‘Jazeker! Het is van onschatbare waarde. Zonder speciaal onderwijs ontvangen duizenden kinderen niet het onderwijs dat ze nodig hebben om tot ontwikkeling te

komen. Zij hebben evenveel recht op goed onderwijs als kinderen op een reguliere school.'

'Ja, ik zie leerlingen die uit het reguliere onderwijs komen opbloeien. Zij hebben het daar geprobeerd, maar waren altijd de laatste en zwakste van de klas. Er viel een last van hun schouders toen ze bij ons kwamen.'

Vrees voor bezuinigingen en politiek

Er is niet veel vertrouwen in de politiek onder het personeel in het speciaal onderwijs. Zo zegt 61 procent dat politieke besluitvorming een grote bedreiging vormt voor het speciaal onderwijs. Ook bezuinigingen (86 procent) worden gevreesd. De veelgenoemde werkdruk (46 procent) en de bureaucratie (45 procent) is voor veel docenten, schoolleiders en begeleiders een grote bron van zorg. Opvallend is dat volgens veel respondenten een duidelijke visie bij het management ontbreekt. Managers blijken erg ver van de praktijk af te staan en het ontbreekt aan expertise van wat er op de werkvloer nodig is.

Ergernis over de cao

Veel respondenten noemen de collectieve arbeidsovereenkomst (cao) in het speciaal onderwijs. Het personeel in het speciaal onderwijs valt onder de cao van het basisonderwijs, terwijl het werken in het speciaal onderwijs volgens het personeel veel zwaarder is. Volgens deze respondenten moet het personeel van het speciaal onderwijs onder de cao van het voortgezet onderwijs vallen. Opvallend is dat het voortgezet speciaal onderwijs ook onder de cao van het primair onderwijs valt. Hierover is grote ergernis.

'Voortgezet speciaal onderwijs (vso) moet gewoon onder de cao voor het voortgezet onderwijs (vo) vallen. Wij moeten meer uren werken, krijgen minder vakantie, minder betaald, minder reiskostenvergoeding. Daarnaast moeten wij wel dezelfde lessen geven, examens nakijken (zonder dat we daar tijd voor krijgen), voorbereiden (waar we minder tijd voor krijgen dan onze vo-collega's, terwijl wij voor iedere leerling een aparte voorbereiding moeten maken), mentor zijn (waar we geen uren voor krijgen omdat we onder primair onderwijs (po) vallen maar wat ons wel veel meer tijd kost dan onze vo-collega's).'

'De huidige staatssecretaris (Sander Dekker) heeft tijdens een werkbezoek aan mijn school (begin 2014) gezegd dat hij niet aan kon geven wat de ratio was achter het gegeven dat leraren vso die in dezelfde schaal zitten als leraren vo (bijv. LC 15) toch minder verdienen. Hij zou hier vóór de zomer van 2014 uitleg over geven. Niets meer van gehoord.'

Geen vertrouwen in de politiek

Een veelgehoorde klacht is dat de politiek niet mét, maar óver mensen spreekt. Dat gevoel leeft ook onder werknemers in het speciaal onderwijs. Veel respondenten hebben het idee dat de politiek weinig naar hen luistert. Er wordt elke keer nieuw beleid gemaakt zonder kennis van zaken over de werkvloer. Wanneer men net gewend is aan de ene verandering, komt alweer de volgende. Velen zeggen dan ook dat de politici eens bij hen

op school langs moeten komen om te kijken hoe het in de praktijk gaat. Docenten willen beter gehoord worden voordat er besluiten genomen worden en beleid gemaakt wordt. Ook willen zij de ruimte krijgen om inspirerend onderwijs te geven, zonder ieder detail meerdere malen te moeten verantwoorden op een formulier.

‘Minder regels volgens strikte normen, getalletjes en criteria, maar vertrouwen hebben in de vakkundigheid van de scholen en hen de kans en de mogelijkheid teruggeven om naar het kind te kijken en wat het kind nodig heeft.’

‘Laat veranderingen toch eens over aan het personeel! Beslissingen worden door managers gemaakt die niet begrijpen wat er speelt in de klas. Zet die managers eens aan de kant en laat de docent aan het woord.’

‘De politiek zou beter mogen luisteren naar de mensen die dagelijks met hart en ziel voor de klas hun best staan te doen voor kinderen die soms nergens anders terecht kunnen. Rust en ruimte in het onderwijs en niet de zoveelste plannen van een nieuwe minister die een stempel wil drukken. Alle docenten willen inspirerend onderwijs geven. Geef ze daar de ruimte voor in plaats van met een opgeheven vinger te vertellen dat we het moeten doen tegelijk met 101 andere taken. Ik ken geen docent die niet structureel overwerkt.’

‘Wij zijn een vmbo-school. We vallen onder de cao primair onderwijs. Dit betekent dat er ook pabo-docenten les mogen geven. Dit is slecht voor het onderwijs. Speciaal onderwijs cluster 4 zou moeten vallen onder de cao voortgezet onderwijs. Dan zouden we ook mee moeten met een aantal kwaliteitsmetingen van de onderwijsinspectie waar we nu niet aan hoeven te voldoen omdat we zogenaamd primair onderwijs zijn. Wel krijgen de leerlingen een diploma onder de naam van een andere school.’

Belangrijkste conclusies:

- 86 % van de respondenten vindt bezuinigingen de grootste bedreiging voor het speciaal onderwijs.
- Desgevraagd antwoorden de meeste respondenten dat het speciaal onderwijs in hun ogen bestaansrecht heeft.
- Er is veel onvrede over de cao voor het speciaal onderwijs. Deze valt onder de cao van het basisonderwijs, terwijl het werk volgens de respondenten veel zwaarder is. Liever zien zij hun cao onder die van het voortgezet onderwijs vallen.
- Veel respondenten voelen zich genegeerd door de politiek, die volgens hen niet goed weet wat er speelt in de praktijk.

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

De werknemers in het speciaal onderwijs hebben in dit onderzoek hun stem laten horen over wat er anders kan en moet in het speciaal onderwijs. De kloof tussen beleidsmakers, de politiek en het speciaal onderwijs moet kleiner en de docenten, schoolleiders en begeleiders op school en in de klas moeten weer een stem krijgen.

Met dit onderzoek heeft de SP de eerste stap willen zetten om de werknemers ook daadwerkelijk die stem te geven. Hieronder volgen de belangrijkste conclusies en aanbevelingen van het speciaal onderwijs aan het woord.

CONCLUSIES

Medewerkers gaan gebukt onder de werkdruk

Ondanks dat het overgrote deel van de werknemers in het speciaal onderwijs positief of zeer positief is over het werk, heeft meer dan de helft (53 procent) minder plezier gekregen in het werk. Voornaamste redenen hiervoor zijn de werkdruk (64 procent), de scheve verhouding tussen lesgeven en administratieve taken (60 procent) en onvoldoende begeleiding voor leerlingen (48 procent). Van de respondenten zegt 86 procent een hoge of te hoge werkdruk te ervaren. Dit leidt onder andere tot stress (45 procent) en demotivatie (59 procent).

Bureaucratie stapelt zich op

Een veel gehoorde klacht in het speciaal onderwijs is de bureaucratie. De vele formulieren en varia aan regels bij de verschillende samenwerkingsverbanden (samenwerkende schoolbesturen) leiden ertoe dat het personeel in het speciaal onderwijs bezwijkt onder de administratieve taken. 39 procent van de werknemers zegt meer dan 40 procent van de werktijd kwijt te zijn aan andere taken dan onderwijs geven. Terwijl de invoering van het zogenaamde passend onderwijs korte metten moest maken met de bureaucratie, lijkt deze juist alleen maar toegenomen.

Grote baanonzekerheid en gedwongen ontslagen

Bijna de helft van de respondenten (47 procent) vreest voor zijn of haar baan. Bij een derde van de respondenten zijn er reeds gedwongen ontslagen gevallen (33 procent).

Scholen ontslaan docenten en onderwijsassistenten onder druk van de bezuinigingen. Op veel scholen zijn de werknemers met een tijdelijk contract reeds naar huis gestuurd. Dit betreffen in eerste instantie vaak onderwijsassistenten of ondersteunend personeel (zoals conciërges). Van leerkrachten wordt verwacht dat ze dit werk overnemen. Veel werknemers verwachten de komende jaren meer ontslagen, waarbij het personeel met een vast contract niet meer buiten schot blijft.

Bijna de helft (47 procent) hekelt de megaklassen

Ook in het speciaal onderwijs worden de klassen steeds groter. Bijna de helft van de werknemers vindt de klassen groot of te groot. Waar voorheen een maximum van 12 of 15 leerlingen per klas gold, wordt deze grens door scholen langzaam opgerekt. Over de maximale klassengrootte in het speciaal onderwijs bestaat geen eenduidig beeld, omdat dit ook zeer afhankelijk is van de problematiek en de zorgvraag van leerlingen. Opvallend is dat veel respondenten melden dat er ook steeds minder gekeken wordt welk type kinderen bij elkaar in de klas worden gezet. Hierdoor komen leerlingen met verschillende beperkingen (autisme of zeer moeilijk lerend) bij elkaar in de klas, wat niet altijd een goede combinatie is. Dit vergroot de onveiligheid voor leerlingen in het speciaal onderwijs en brengt onrust in de klas.

Meer complexe problematiek in de klas (92 procent)

Docenten, schoolleiders en begeleiders in het speciaal onderwijs zijn eenduidig over een belangrijk onderwerp: de problematiek van leerlingen op school wordt complexer en zwaarder. Door de invoering van het zogenaamde passend onderwijs worden er minder leerlingen aangemeld bij het speciaal onderwijs (42 procent). Dit betreffen vooral leerlingen met een lichtere problematiek, die zich in het reguliere onderwijs moeten redden. Er vindt daarom zogenaamde verdichting plaats in de klassen op het speciaal onderwijs. De combinatie van problematiek (laag intelligentieprofiel, gedragsproblemen, grote zorgvraag) neemt toe. Docenten zijn minder goed in staat om alle leerlingen de ondersteuning en begeleiding te geven die nodig is. Er is meer onrust in de klas, omdat kinderen met tegengestelde problematiek bij elkaar in de klas worden gezet. Hierdoor is er ook sprake van meer agressie in de klas.

Het aantal thuiszitters stijgt

De hoofddoelstelling van het zogenaamde passend onderwijs was het terugdringen van het aantal leerlingen dat niet naar school gaat en thuis is komen te zitten. Meer dan de helft (61 procent) van het personeel van het speciaal onderwijs zegt dat het aantal thuiszitters juist alleen maar stijgt. Scholen voor regulier onderwijs worden steeds meer bedreven in het ontmoedigen van ouders om hun kind met een beperking bij hen aan te melden. Er is volgens het personeel in het speciaal onderwijs maatwerk (74 procent), betere begeleiding (50 procent) en kleinere klassen (46 procent) nodig om het aantal thuiszitters te verkleinen. Ook dient het recht op (speciaal) onderwijs terug te keren: als een leerling aan bepaalde criteria voldoet kan de leerling naar het speciaal onderwijs of naar een tussenvoorziening. Dit zorgt ervoor dat ouders niet met lege handen komen te staan als hun kind wordt afgewezen bij een school. Het voorkomt ook dat reguliere scholen leerlingen

te lang vasthouden en – pas na aanzienlijke beschadiging – doorsturen naar het speciaal onderwijs.

Docenten willen meer uit leerlingen halen, maar krijgen geen kans

Bijna de helft (45 procent) zegt onvoldoende passende begeleiding te kunnen bieden aan leerlingen in de school of in de klas. Door de zwaardere problematiek in de klas is er onvoldoende tijd (80 procent) om álle leerlingen de aandacht te geven die nodig is. Docenten moeten in sommige klassen kiezen tussen leerlingen en kunnen daarom niet het maximale halen uit alle leerlingen. Dat werkt frustrerend. Het verdwijnen van onderwijsassistenten door bezuinigingen is een adering voor docenten. Dit in combinatie met de grote klassen, maakt het werken in het speciaal onderwijs steeds zwaarder.

Leerlingenvervoer in de knel

Het leerlingenvervoer is een thema dat veel werknemers in het speciaal onderwijs zorgen baart. Bijna de helft (42 procent) zegt dat leerlingen met het leerlingenvervoer niet altijd naar het speciaal onderwijs van voorkeur kunnen gaan. Voornaamste reden is dat de gemeenten het vervoer weigert te vergoeden (ingegeven door bezuinigingen). De kwaliteit wordt beoordeeld als gemiddeld (63 procent). Het grootste probleem is dat de begeleiding op de bus onvoldoende in staat is om te gaan met de beperkingen van de leerlingen (77 procent). Hierdoor is er geen begeleiding op de bus of is deze ondermaats (83 procent). De chauffeurs op de bus doen hun uiterste best, maar hebben vaak te weinig expertise van de problematiek van leerlingen. Dat maakt leerlingen onrustig, nog voordat zij op school arriveren.

Bezuinigingen grote bedreiging voor het speciaal onderwijs

Bijna alle respondenten (86 procent) noemen bezuinigingen de grootste bedreiging voor het speciaal onderwijs. Volgens 90 procent kan er niet verder bezuinigd worden op het speciaal onderwijs. 37 procent geeft aan dat de eigen school niet meer voldoende kwaliteit van onderwijs aan de leerlingen kan aanbieden, omdat er geen budget voor is. Ook is er onvoldoende inzicht bij de samenwerkende schoolbesturen (samenwerkingsverbanden) in de problematiek voor leerlingen. Hierdoor is er te weinig budget beschikbaar voor begeleiding, persoonlijke verzorging of verpleging. Ook de aansluiting met de jeugdzorg verloopt soms moeizaam. Door bezuinigingen in de zorg, zijn scholen voor speciaal onderwijs gedwongen om creatief met de beschikbare budgetten om te gaan.

Toekomst van leerlingen op het spel

Op doorstroommogelijkheden voor leerlingen wordt volgens de helft van de respondenten (50 procent) beknot. Er zijn nauwelijks banen op de arbeidsmarkt voor leerlingen uit het speciaal onderwijs (65 procent). Het vervolgonderwijs is onvoldoende afgestemd op het speciaal onderwijs (65 procent) en de toegang tot de sociale werkplaatsen is afgesloten (55 procent). Door de bezuinigingen in de zorg zijn de plekken voor dagbesteding ook wegbezuinigd (58 procent). Docenten zitten met hun handen in het haar om leerlingen na het speciaal onderwijs een goede plek te bieden. Een grote boosdoener is ook dat er flink gesnoeid is in de begeleiding op het gebied van werk (jobcoach) en in de zorg (individuele begeleiding).

Grote onvrede over cao

Ondanks dat er in het onderzoek niet is gevraagd naar de collectieve arbeidsovereenkomst (cao) wordt dit veelvuldig genoemd. Docenten, schoolleiders en begeleiders hekelen het feit dat het speciaal onderwijs onder de cao van het primair onderwijs valt. Het werk in het speciaal onderwijs is veel zwaarder en complexer. Liever zien zij dat zij onder de cao van het voortgezet onderwijs komen te vallen.

Docenten voelen zich genegeerd door de politiek

Veel respondenten willen dat politici eens bij hen op school komen kijken, in plaats van in Den Haag beslissingen te nemen zonder oog te hebben voor de praktijk. Politici weten volgens veel werknemers uit het speciaal onderwijs niet goed weet wat er speelt op de werkvloer. Niet voor niets zegt 61 procent dat politieke besluitvorming de grootste bedreiging vormt voor het speciaal onderwijs. Docenten, schoolleiders en begeleiders hebben duidelijk geen hoge pet op van politici. Dit zou elke politicus zich moeten aantrekken.

DE AANBEVELINGEN

Aanbeveling 1: Investeer in het speciaal onderwijs

Veel personeelsleden in het speciaal onderwijs vrezen nieuwe bezuinigingen. En dat is niet vreemd, gezien de gedwongen ontslagen en baanonzekerheid. Sluipende bezuinigingen hollen het speciaal onderwijs steeds verder uit. Om de kwaliteit van het onderwijs te garanderen moet er worden geïnvesteerd in kleinere klassen en minder werkdruk in het speciaal onderwijs. Het geld dat beschikbaar is voor het speciaal onderwijs moet in de klas terecht moet komen en daarbij direct ten goede komen aan het onderwijs en de begeleiding van leerlingen. Het geld blijft nu teveel aan de strijkstok hangen in managementlagen en besturen. De vorming van samenwerkingsverbanden heeft in feite een nieuwe bestuurslaag in het onderwijs gecreëerd.

Aanbeveling 2: Voer een recht op speciaal onderwijs in

Doordat het recht op speciaal onderwijs is vervangen door een zorgplicht voor scholen, zijn leerlingen (en ouders) afhankelijk geworden van de beslissing van een schoolbestuur of samenwerkingsverband. Voorheen werd er bekeken of een leerling aan bepaalde criteria voldeed om hem of haar toegang te geven tot het speciaal onderwijs (of voor tussenvoorzieningen en schakelklassen in het reguliere onderwijs). Dit recht is komen te vervallen, waardoor leerlingen gedwongen naar het regulier onderwijs moeten. Het samenwerkingsverband lijkt niet altijd beslissingen te nemen die gestoeld zijn op onderwijsinhoudelijke argumenten. Het beschikbare budget wordt steeds meer leidend. Hierdoor komen leerlingen niet op een passende onderwijsplek. Een recht op speciaal onderwijs (zonder een budgettaire plafond) zorgt ervoor dat ouders niet met lege handen komen te staan en in het uiterste geval via de rechter een goede onderwijsplek voor leerlingen afdwingen.

Aanbeveling 3: Voorkom een cocktail van complexe problematiek in de klas

Een grote boosdoener van de hogere werkdruk zijn de grotere klassen en de complexere problematiek in de klas. Door de zogenaamde verdichting van de problematiek van leerlingen, is het voor docenten bijna onmogelijk om alle leerlingen de juiste aandacht en begeleiding te geven. Het verdient de voorkeur om afspraken te maken over de maximale problematiek in een individuele klas. Dit voorkomt onrust en agressie in de klas en kan de regelmaat en structuur terugbrengen. Bovendien kunnen docenten dan weer voldoende begeleiding en ondersteuning bieden aan alle leerlingen.

Aanbeveling 4: Stop de overvolle klassen en reken af met werkdruk

Door overvolle klassen wordt het steeds moeilijker voor docenten om goed onderwijs te geven. Er wordt al lang gesproken over klassengrootte in het regulier onderwijs, maar ook in het speciaal onderwijs blijkt het een probleem te zijn. Dit in combinatie met het verdwijnen van de onderwijsassistenten op school maakt dat docenten dagelijks moeten balanceren. Leerlingen op het speciaal onderwijs hebben baat bij persoonlijke aandacht. Kleinere klassen, met meer individuele begeleiding, zijn voor veel leerlingen juist wat het speciaal onderwijs voor hen geschikt maakt. Daarom moeten ook in het speciaal onderwijs de overvolle klassen worden teruggedrongen, er meer docenten en onderwijsassistenten worden aangenomen, zodat er korte metten gemaakt kan worden met de alsmear stijgende werkdruk.

Aanbeveling 5: Een einde aan de bureaucratie

De komst van het zogenaamde passend onderwijs zou de bureaucratie moeten terugdringen. Blijkbaar is papier erg geduldig, want de praktijk laat het tegenovergestelde zien. Schoolpersoneel wordt horendol van de vele samenwerkingsverbanden waarmee gecommuniceerd moet worden. Voor het plaatsen van een leerling moet een keur aan formulieren worden ingevuld over structurele beperkingen. Bovendien kent elke regio ook nog een eigen werkwijze en procedures. Dit kost scholen erg veel tijd die beter in onderwijs gestoken kan worden. Daarom moet er eenduidige regelgeving komen rondom het aanmelden van leerlingen. Eén landelijk aanmeldingsformulier voorkomt dat scholen tegen problemen aanlopen met verschillende samenwerkingsverbanden. Ook de doorgeslagen verantwoordingsdrijf moet worden afgeschaft. Docenten weten als beste wat van belang is om te melden in het leerlingendossier.

Aanbeveling 6: Breng het leerlingenvervoer op orde

Het leerlingenvervoer voor leerlingen in het speciaal onderwijs wordt door gemeenten geregeld via een aanbesteding. Door bezuinigingen kunnen steeds minder leerlingen naar de school voor speciaal onderwijs die het beste bij hen past. Ook is er niet altijd begeleiding op de bus en ontberen de chauffeurs de nodige expertise over de beperkingen en problematiek van leerlingen. Het aanbestedingscircuit door gemeenten wordt afgeschaft en het leerlingenvervoer wordt weer een publieke voorziening. Het budget wordt geoormerkt, zodat gemeenten de wettelijke verplichting voor passend vervoer kunnen nakomen. Er komt een onderzoek naar mogelijkheden om scholen voor speciaal onderwijs zelf het leerlingenvervoer te laten organiseren. Verder wordt de school die het beste bij de leerling past leidend voor de vergoeding van het leerlingenvervoer. Dit wordt landelijk vast-

gelegd als onderdeel van een recht op speciaal onderwijs. Voor het vervoer van leerlingen met een beperking naar het speciaal onderwijs worden alleen professionele chauffeurs ingezet, dus geen vrijwilligers.

Aanbeveling 7: geef leerlingen een plek in de samenleving

Tot hun 16e jaar zijn leerlingen in het speciaal onderwijs leerplichtig. Vaak lukt het scholen om ze daarna nog tot hun 18e jaar vast te houden. Daarna verdwijnen ze uit beeld omdat er geen begeleiding is geregeld en ze in de Wajong of de bijstand belanden. De toegang tot de dagbesteding en sociale werkplaatsen is onlangs afgeschaft of bemoeilijkt. En er zijn nauwelijks banen voor deze specifieke groep leerlingen. Belangrijk is dat de begeleiding nadat leerlingen van school komen niet wordt gestopt, maar wordt voortgezet, zodat leerlingen niet inactief thuis komen te zitten.

Aanbeveling 8: Een goede cao voor het speciaal onderwijs

In het speciaal onderwijs wordt hard gewerkt door toegewijde mensen. Zij willen niets liever dan hun leerlingen de aandacht en de zorg geven die zij verdienen. Zij lopen daarbij echter tegen veel barrières aan. Er is veel onvrede over de collectieve arbeidsovereenkomst (cao). Medewerkers in het speciaal onderwijs vallen onder dezelfde cao als het basisonderwijs, terwijl hun werk veel zwaarder is. Veel mensen vinden dit terecht niet eerlijk. De regering moet er daarom bij de sociale partners op aandringen dat er een aparte cao voor het speciaal onderwijs komt of dat het speciaal onderwijs onder de cao voor het voortgezet onderwijs gaat vallen.

Aanbeveling 9: Politici moeten leren luisteren

De politiek heeft een uiterst slechte naam in het speciaal onderwijs. De politieke besluitvorming is in de ogen van het personeel in het speciaal onderwijs onvoldoende getoetst aan de praktijk op de werkvloer. Hierdoor worden beslissingen genomen die slecht zijn voor het speciaal onderwijs. Het verdient nadrukkelijk aanbeveling dat politici zich eens laten informeren door het personeel op de werkvloer in plaats van af te gaan op de papieren tijgers van het kabinet. Echt luisteren naar wat nodig is in het speciaal onderwijs is geen overbodige luxe.

BIJLAGE 1: DE VRAGENLIJST EN DE ONDERZOEKSRESULTATEN IN TABELLEN

DEEL 1: BASISGEGEVENS

Vraag 1: Bent u een man of een vrouw?

	Totaal	Percentage
man	203	24 %
vrouw	655	76 %
totaal	858	100 %

Vraag 2: Wat is uw leeftijd?

	Totaal	Percentage
ik ben jonger dan 20 jaar	3	0 %
ik ben tussen 20 en 35 jaar	207	24 %
ik ben tussen 35 en 50 jaar	273	32 %
ik ben 50 jaar of ouder	375	44 %
totaal	858	100 %

Vraag 3: Hoe lang bent u al werkzaam in het speciaal onderwijs?

	Totaal	Percentage
minder dan 2 jaar	47	5 %
2 tot 5 jaar	81	9 %
5 tot 10 jaar	203	24 %
10 tot 20 jaar	321	37 %
langer dan 20 jaar	205	24 %
totaal	857	100 %

Vraag 4: Bij welk type speciaal onderwijs werkt u? (meerdere antwoorden mogelijk) (n=857)

	Totaal	Percentage
cluster 1: visuele beperking	5	1 %
cluster 2: auditieve beperking, taal/spraakproblemen, kinderen met ASS waarbij focus op communicatie ligt	93	11 %
cluster 3: zeer moeilijk lerende kinderen, kinderen met een ernstige meervoudige handicap of langdurig ziek of kinderen met epilepsie	443	52 %
cluster 4: psychiatrische of gedragsproblematiek	372	43 %

Vraag 5: In welke gemeente staat uw school?

Dit is een open vraag. Uit de antwoorden blijkt dat medewerkers vanuit alle delen van Nederland mee hebben gedaan aan het onderzoek.

Vraag 6: Wat is uw functie binnen het speciaal onderwijs? (meerdere antwoorden mogelijk) (n=857)

	Totaal	Percentage
leerkracht/docent	551	64 %
pedagogisch medewerker/psycholoog/orthopedagoog	29	3 %
intern begeleider	50	6 %
ambulant begeleider	67	8 %
locatiemanager / directeur / management	53	6 %
onderwijsassistent	86	10 %
onderwijsondersteunend personeel (administratie, conciërge, etc.)	21	2 %
vrijwilliger/stagiair	3	0 %
anders	103	12 %

Vraag 7: Wat is uw opleiding? (meerdere antwoorden mogelijk) (n=857)

	Totaal	Percentage
PABO	525	61 %
eerstegraads lerarenopleiding	48	6 %
tweedegraads lerarenopleiding	91	11 %
master special educational needs	267	31 %
orthopedagogiek (hbo)	27	3 %
orthopedagogiek (universiteit)	34	4 %
psychologie	9	1 %
anders	270	32 %

Vraag 8: Wat voor een type contract heeft u?

	Totaal	Percentage
uitzendkracht	9	1 %
invalkracht (0-uren-contract)	24	3 %
stagiair	5	1 %
bepaalde tijd	87	10 %
onbepaalde tijd	726	85 %
totaal	851	100 %

Vraag 9: Hoeveel uur werkt u per week, volgens uw contract?

	Totaal	Percentage
minder dan 12 uur	16	2 %
tussen de 12 en 24 uur per week	149	17 %
tussen de 24 en 32 uur per week	227	27 %
tussen de 32 en 40 uur per week	406	48 %
anders	54	6 %
totaal	852	100 %

Vraag 10: Onder welk samenwerkingsverband valt uw school?

Dit is een open vraag.

DEEL 2: WAARDERING**Vraag 11: Hoe waardeert u werken in het speciaal onderwijs?**

	Totaal	Percentage
zeer positief	228	29 %
positief	447	57 %
neutraal	67	9 %
negatief	39	5 %
zeer negatief	4	1 %
geen mening	0	0 %
totaal	785	100 %

Vraag 12: Is uw waardering voor het werken in het speciaal onderwijs de laatste jaren veranderd?

	Totaal	Percentage
ja, ik heb meer plezier in mijn werk gekregen	77	10 %
nee, het is niet veranderd	256	33 %
ja, ik heb minder plezier gekregen in mijn werk	417	53 %
weet niet/geen mening	34	4 %
totaal	784	100 %

Vraag 12A: Toelichting op vraag 12

Op vraag 12 hebben 488 mensen toelichting gegeven. De antwoorden zijn verwerkt in hoofdstuk 2, over de waardering van het werk.

Vraag 13: Bent u voorsnog van plan om in het speciaal onderwijs te blijven werken?

	Totaal	Percentage
ja	557	71 %
ik twijfel	184	24 %
nee	29	4 %
weet niet/geen mening	12	2 %
totaal	782	100 %

Vraag 13A: Wat is de belangrijkste reden dat u niet meer in het speciaal onderwijs wilt werken of hierover twijfelt? (meerdere antwoorden mogelijk) (n=213)

	Totaal	Percentage
ik ga binnenkort met pensioen	9	4 %
ik vind het werk niet meer leuk	25	12 %
ik kan niet voldoende onderwijskwaliteit bieden	71	33 %
ik kan de leerlingen onvoldoende begeleiden of ondersteunen	103	48 %
ik vind de problematiek waarmee ik te maken krijg te zwaar	57	27 %
ik vind de werkdruk te hoog	136	64 %
ik vind het salaris te laag	55	26 %
ik ben klaar met de bureaucratie	92	43 %
ik vind de verhouding lesgeven – administratieve werkzaamheden scheef	128	60 %
ik kan mijzelf onvoldoende ontwikkelen	35	16 %
ik krijg onvoldoende ruimte om het werk naar eigen goeddunken te doen	65	30 %
ik word onvoldoende ondersteund in mijn werk	47	22 %
anders	32	15 %

DEEL 3: WERKDruk**Vraag 14: Hoe ervaart u de werkdruk?**

	Totaal	Percentage
de werkdruk is goed	98	13 %
de werkdruk is laag	2	0 %
de werkdruk is zeer laag	0	0 %
de werkdruk is hoog	387	52 %
de werkdruk is te hoog	251	34 %
weet niet/geen mening	8	1 %
totaal	746	100 %

Vraag 14A: Wat zijn de belangrijkste oorzaken van de (te) hoge werkdruk? (meerdere antwoorden mogelijk) (n=638)

	Totaal	Percentage
ik moet teveel registreren	508	80 %
ik moet teveel overleggen/vergaderen	298	47 %
de samenwerking met andere organisaties/instanties loopt niet goed	120	19 %
de relatie met mijn directie/leidinggevende is niet goed	84	13 %
ik krijg onvoldoende werkbegeleiding/supervisie	85	13 %
de klas is te groot	172	27 %
de problematiek van de leerlingen is te zwaar	249	39 %
ik krijg te maken met agressie	215	34 %
ik krijg onvoldoende (bij)scholing	39	6 %
ik sta met onervaren of niet gekwalificeerde collega's voor de klas	65	10 %
ik sta te vaak met invalkrachten op de groep	55	9 %
de bureaucratie	311	49 %
ik moet steeds meer niet lesgevende taken op mij nemen	264	41 %
ik moet veel verzorgende taken op mij nemen	98	15 %
de wachtlijsten	21	3 %
anders	103	16 %

Vraag 14B: Welke gevolgen heeft de te hoge werkdruk voor u? (meerdere antwoorden mogelijk) (n=638)

	Totaal	Percentage
ik heb lichamelijke klachten	140	22 %
ik ervaar stress (psychisch/burn-out)	289	45 %
mijn motivatie en plezier in het werk zijn verminderd	376	59 %
ik moet mij regelmatig ziek melden	23	4 %
ik zoek ander werk	43	7 %
anders	144	23 %

Vraag 15: Hoeveel tijd bent u tijdens het werk kwijt aan andere taken dan onderwijs geven?

	Totaal	Percentage
minder dan 20% van mijn werktijd	31	4 %
20-30% van mijn werktijd	174	24 %
30-40% van mijn werktijd	241	33 %
40-50% van mijn werktijd	145	20 %
meer dan 50% van mijn werktijd	142	19 %
totaal	733	100 %

Vraag 16: Hoe ervaart u de bureaucratie en waar bestaat deze uit?

Dit is een open vraag. De antwoorden zijn verwerkt in hoofdstuk 3, over de werkdruk.

Vraag 17: Hoe beoordeelt u de samenwerking binnen de samenwerkingsverbanden?

	Totaal	Percentage
goed	72	10 %
neutraal	316	43 %
slecht	98	13 %
weet niet/geen mening	246	34 %
totaal	732	100 %

Vraag 17A: Toelichting op vraag 17

Op vraag 17 hebben 264 mensen toelichting gegeven. De antwoorden zijn verwerkt in hoofdstuk 3, over de werkdruk.

DEEL 4: ARBEIDSOMSTANDIGHEDEN**Vraag 18: Bent u tevreden over de omstandigheden op uw werk?**

	Totaal	Percentage
ja	406	57 %
nee	240	34 %
weet niet/geen mening	62	9 %
totaal	707	100 %

Vraag 18A: Waarom bent u niet tevreden met de omstandigheden op uw werk? (meerdere antwoorden mogelijk) (n=240)

	Totaal	Percentage
ik voel me vaak onveilig op het werk	59	25 %
ik krijg teveel verantwoordelijkheden	55	23 %
het is lichamelijk te zwaar	39	16 %
de hygiëne op het werk is slecht	42	18 %
de Arbo-regels worden niet of slecht toegepast	81	34 %
de temperatuur/luchtvoorziening/geluidssterkte is niet goed	116	48 %
weet niet/geen mening	8	3 %
anders	94	39 %

Vraag 19: Hoe ervaart u de klassengrootte bij u op school?

	Totaal	Percentage
het aantal leerlingen in mijn klas is te klein	0	0 %
het aantal leerlingen in mijn klas is klein	5	1 %
het aantal leerlingen in mijn klas is prima	258	37 %
het aantal leerlingen in mijn klas is groot	236	33 %
het aantal leerlingen in mijn klas is te groot	99	14 %
anders	108	15 %
totaal	706	100 %

Vraag 19A: Toelichting op vraag 19

Op vraag 19 hebben 281 mensen toelichting gegeven. De antwoorden zijn verwerkt in hoofdstuk 3, over de arbeidsomstandigheden.

DEEL 5: ARBEIDSVORWAARDEN**Vraag 20: Zijn er het afgelopen jaar collega's gedwongen ontslagen vanwege minder werk dan wel bezuinigingen in de sector (dit betreft geen ontslagen vanwege persoonlijke redenen)?**

	Totaal	Percentage
nee, er zijn geen gedwongen ontslagen gevallen	143	20 %
nee, er zijn geen gedwongen ontslagen gevallen, maar er is wel baanonzekerheid	330	47 %
ja, er zijn gedwongen ontslagen gevallen	230	33 %
totaal	703	100 %

Vraag 20A: Toelichting op vraag 20

Op vraag 20 hebben 226 mensen toelichting gegeven. De antwoorden zijn verwerkt in hoofdstuk 5, over de arbeidsvoorwaarden.

DEEL 6: PASSEND ONDERWIJS**Vraag 21: Wat is de invloed van het passend onderwijs op het aantal kinderen bij u op school?**

	Totaal	Percentage
er zijn meer leerlingen aangemeld voor het speciaal onderwijs	131	19 %
er zijn minder leerlingen aangemeld voor het speciaal onderwijs	289	42 %
er zijn evenveel leerlingen aangemeld voor het speciaal onderwijs	104	15 %
weet niet/geen mening	103	15 %
anders	67	10 %
totaal	694	100 %

Vraag 22: Is de problematiek van de leerlingen op uw school de afgelopen jaren zwaarder geworden?

	Totaal	Percentage
ja	639	92 %
nee	29	4 %
weet niet/geen mening	26	4 %
totaal	694	100 %

Vraag 22A: Toelichting op vraag 22

Op vraag 22 hebben 294 mensen toelichting gegeven. De antwoorden zijn verwerkt in hoofdstuk 6, over het passend onderwijs.

Vraag 23: Is het probleem van de 'thuiszitters' opgelost met de invoering van een zorgplicht in het passend onderwijs?

	Totaal	Percentage
ja	26	4 %
nee	422	61 %
weet niet/geen mening	246	35 %
totaal	694	100 %

Vraag 23A: Wat is in uw ogen de oorzaak ervan dat de problematiek van 'thuiszitters' niet is opgelost?

Dit is een open vraag. De antwoorden zijn verwerkt in hoofdstuk 6, over het passend onderwijs.

Vraag 24: Welke oplossingen ziet u om het aantal thuiszitters terug te dringen? (meerdere antwoorden mogelijk) (n=694)

	Totaal	Percentage
betere begeleiding van leerlingen	346	50 %
maatwerk	511	74 %
kleinere klassen	316	46 %
anders	129	19 %

Vraag 25: Zijn er het afgelopen jaar meer of minder kinderen vanuit het reguliere onderwijs 'teruggeplaatst' naar het speciaal onderwijs op uw school in vergelijking met voorgaande jaren?

	Totaal	Percentage
er zijn meer kinderen teruggeplaatst	118	17 %
er zijn minder kinderen teruggeplaatst	103	15 %
er is geen verschil	198	29 %
weet niet/geen mening	274	40 %
totaal	693	100 %

DEEL 7: BEGELEIDING

Vraag 26: Kunt u voldoende passende begeleiding bieden aan de leerlingen op uw school/in uw klas?

	Totaal	Percentage
ja	236	34 %
nee	306	45 %
weet niet/geen mening	22	3 %
anders	121	18 %
anders	685	100 %

Vraag 26A: Wat is de reden dat u geen passende begeleiding kunt bieden? (meerdere antwoorden mogelijk) (n=306)

	Totaal	Percentage
de klas is te groot	139	45 %
ik heb onvoldoende middelen/instrumenten om de juiste begeleiding of zorg te kunnen	112	37 %
ik heb onvoldoende tijd om alle leerlingen in mijn klas voldoende begeleiding of zorg te bieden	245	80 %
er is onvoldoende geld beschikbaar om voldoende begeleiding (docenten) of zorg te organiseren	179	58 %
anders	22	7 %

Vraag 27: Bent u voldoende toegerust om de juiste zorg en begeleiding te bieden bij lichamelijke, geestelijke of verstandelijke beperkingen van de leerlingen? (met voldoende toegerust doelen we op tijd en faciliteiten/steun vanuit de school)

	Totaal	Percentage
ja	343	50 %
nee	277	41 %
weet niet/geen mening	63	9 %
totaal	683	100 %

Vraag 27A: Toelichting op vraag 27.

Op vraag 27 hebben 248 mensen toelichting gegeven. De antwoorden zijn verwerkt in hoofdstuk 7, over de begeleiding van leerlingen.

DEEL 8: KWALITEIT VAN HET ONDERWIJS

Vraag 28: Hoe beoordeelt u de kwaliteit van het onderwijs bij u op school?

	Totaal	Percentage
zeer goed	61	9 %
goed	347	51 %
gemiddeld	236	35 %
slecht	36	5 %
zeer slecht	2	0 %
totaal	682	100 %

Vraag 28A: Toelichting op vraag 28

Op vraag 28 hebben 177 mensen toelichting gegeven. De antwoorden zijn verwerkt in hoofdstuk 8, over de kwaliteit van het onderwijs.

Vraag 28B: Wat is de reden dat de kwaliteit van het onderwijs slecht of zeer slecht is? (meerdere antwoorden mogelijk) (n=38)

	Totaal	Percentage
de klassen zijn te groot	16	42 %
te weinig tijd voor begeleiding	23	61 %
te complexe problematiek van de leerlingen	22	58 %
docenten zijn onvoldoende toegerust om goed te doceren	12	32 %
wanbestuur van het management/schoolbestuur	24	63 %
slechte samenwerking in het team	18	47 %
bureaucratie/administratie	21	55 %
anders	3	8 %

DEEL 9: LEERLINGENVERVOER

Vraag 29: Kunnen leerlingen die aangewezen zijn op het leerlingenvervoer in uw gemeente altijd naar het speciaal onderwijs van hun voorkeur?

	Totaal	Percentage
ja	141	21 %
nee	282	42 %
weet niet/geen mening	255	38 %
totaal	678	100 %

Vraag 29A: Wat is de reden dat leerlingen die met het leerlingenvervoer reizen niet naar de gewenste school kunnen? (meerdere antwoorden mogelijk) (n=282)

	Totaal	Percentage
de gemeente weigert het vervoer te vergoeden naar de meest passende onderwijsplek (want te duur)	197	70 %
door de wijziging in leeftijd hebben leerlingen geen recht meer op vervoer	15	5 %
leerlingen kunnen geen aanspraak meer maken op het leerlingenvervoer	45	16 %
het leerlingenvervoer is onbetrouwbaar	3	1 %
anders	22	8 %

Vraag 30: Hoe beoordeelt u de kwaliteit van het leerlingenvervoer?

	Totaal	Percentage
zeer goed	4	1 %
goed	136	20 %
gemiddeld	428	63 %
slecht	100	15 %
zeer slecht	10	1 %
totaal	678	100 %

Vraag 30A: Toelichting op vraag 30

Op vraag 30 hebben 203 mensen toelichting gegeven. De antwoorden zijn verwerkt in hoofdstuk 9, over het leerlingenvervoer.

Vraag 30B: Wat is de reden dat de kwaliteit van het leerlingenvervoer onvoldoende is? (meerdere antwoorden mogelijk) (n=110)

	Totaal	Percentage
de bussen zijn te vol	33	30 %
de begeleiding op de bus ontbreekt/is ondermaats	89	81 %
de ritten duren te lang	59	54 %
de begeleiding is onvoldoende in staat om te gaan met de beperkingen van de kinderen	85	77 %
de bussen rijden niet op tijd	27	25 %
anders	18	16 %

DEEL 10: FINANCIERING VAN HET ONDERWIJS

Vraag 31: Heeft uw school voldoende budget/middelen om kwalitatief goed onderwijs te bieden aan leerlingen?

	Totaal	Percentage
ja	178	27 %
nee	246	37 %
weet niet/geen mening	247	37 %
totaal	671	100 %

Vraag 31A: Wat is de oorzaak/reden dat u onvoldoende middelen heeft om goed onderwijs te bieden (meerdere antwoorden mogelijk) (n=246)

	Totaal	Percentage
er is door het Rijk een plafond aan de financiering ingesteld en de open-eind-financiering is komen te vervallen	97	39 %
het samenwerkingsverband krijgt – o.a. vanwege de verevening – te weinig budget, waardoor de budgetten voor begeleiding, persoonlijke verzorging en verpleging onvoldoende zijn	101	41 %
het schoolbestuur krijgt te weinig middelen	80	33 %
de gemeente bezuinigt op de zorg (o.a. jeugdwet) en begeleiding voor onze leerlingen	93	38 %
de gemeente indiceert onvoldoende zorg voor onze leerlingen	43	17 %
de gemeente en het samenwerkingsverband hebben onvoldoende inzicht in de problematiek van onze leerlingen	112	46 %
er is te weinig medisch specialistische zorg ingekocht door de gemeente of het Rijk	18	7 %
het integrale aanbod van specifieke onderwijszorgarrangementen voor moeilijk lerende kinderen met ernstige gedragsproblemen is niet gecontinueerd	76	31 %
de samenwerkingsverbanden bezuinigen op de ambulante middelen	63	26 %
anders	60	24 %

Vraag 32: Kan er in uw ogen nog bezuinigd worden op het speciaal onderwijs?

	Totaal	Percentage
ja	25	4 %
nee	601	90 %
weet niet/geen mening	45	7 %
totaal	671	100 %

Vraag 32A: Waarom kan er volgens u wel/niet bezuinigd worden?

Dit is een open vraag. De antwoorden zijn verwerkt in hoofdstuk 10, over de financiering van het speciaal onderwijs.

DEEL 11: TOEKOMSTPERSPECTIEF**Vraag 33: Zijn er voldoende doorstroommogelijkheden voor leerlingen na het speciaal onderwijs?**

	Totaal	Percentage
ja	227	34 %
nee	336	50 %
weet niet/geen mening	108	16 %
totaal	671	100 %

Vraag 33A: Wat is de reden dat er onvoldoende doorstroommogelijkheden zijn voor leerlingen? (meerdere antwoorden mogelijk) (n=336)

	Totaal	Percentage
er is geen plek op de arbeidsmarkt voor deze leerlingen	219	65 %
het vervolgonderwijs is onvoldoende afgestemd op het speciaal onderwijs	220	65 %
de toegang tot de sociale werkplaatsen is gesloten per 1 januari 2015	186	55 %
de plekken voor dagbesteding zijn wegbezuinigd	195	58 %
weet ik niet	6	2 %
anders	63	19 %

DEEL 12: SLOTVRAGEN**Vraag 34: Vindt u dat het speciaal onderwijs in de toekomst nog bestaansrecht heeft?**

Dit is een open vraag. De antwoorden zijn verwerkt in hoofdstuk 12.

Vraag 35: Denkt u dat het speciaal onderwijs in de toekomst zal blijven bestaan?

	Totaal	Percentage
ja	586	89 %
nee	24	4 %
weet niet/geen mening	49	7 %
totaal	660	100 %

Vraag 36: Wat ziet u als grootste bedreiging voor het speciaal onderwijs? (meerdere antwoorden mogelijk) (n=660)

	Totaal	Percentage
bezuinigingen	567	86 %
personeelstekort (al dan niet door bezuinigingen)	277	42 %
passend onderwijs	239	36 %
de samenwerkingsverbanden	130	20 %
onvoldoende instroom van leerlingen	194	29 %
de wachtlijsten	31	5 %
de werkdruk	304	46 %
de agressie tegen het personeel	144	22 %
de bureaucratie	295	45 %
politieke besluitvorming	402	61 %
anders	33	5 %

Vraag 37: Wat zou volgens u de politiek moeten weten en eventueel veranderen/verbeteren in het speciaal onderwijs?

544 mensen hebben hier suggesties gegeven over hoe het anders kan.

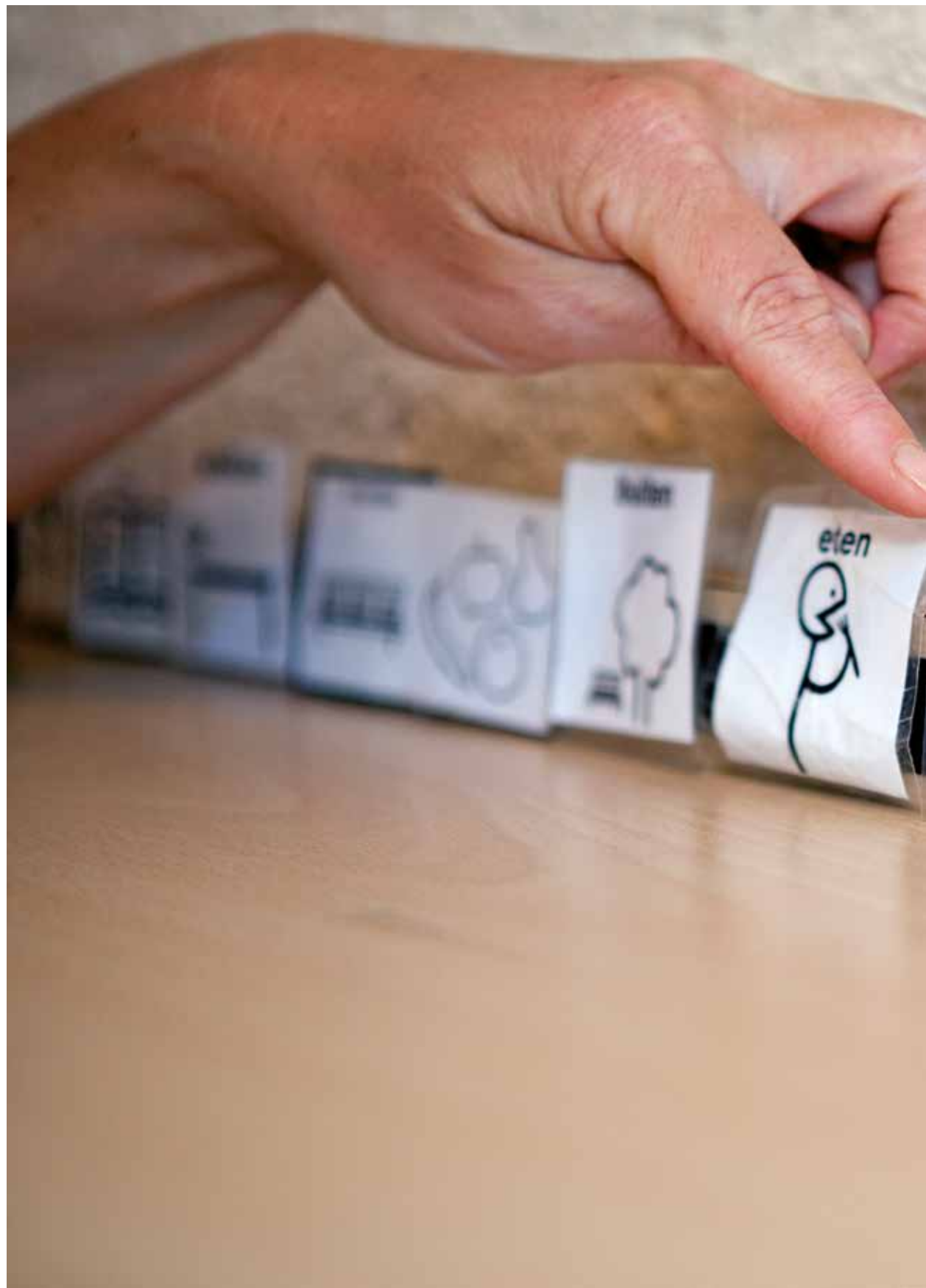
De antwoorden zijn verwerkt in hoofdstuk 12.

Vraag 38: Kent u goede voorbeelden van goede onderwijs/zorgarrangementen in het speciaal onderwijs?

367 mensen hebben deze open vraag beantwoord. De antwoorden zijn verwerkt in hoofdstuk 12.

Vraag 39: Wilt u de Tweede Kamerfractie van de SP nog iets laten weten dat niet in deze vragenlijst is opgenomen?

325 mensen hebben hier suggesties gedaan aan de SP-Tweede Kamerfractie. De antwoorden zijn verwerkt in hoofdstuk 12.

eten

SP. ONDERZOEK

HET SPECIAAL ONDERWIJS

Er wordt veel óver het speciaal onderwijs gesproken, maar weinig mét het speciaal onderwijs. De docenten, schoolleiders en begeleiders die zich met hart en ziel inzetten voor leerlingen met een beperking voelen zich onvoldoende gehoord door de politiek. De invoering van het zogenaamde passend onderwijs heeft het werk op school en in de klas zwaarder gemaakt.

De SP wil hier verandering in brengen en deed onderzoek onder ruim 700 medewerkers in het speciaal onderwijs. Zij gaan gebukt onder hoge werkdruk en maken zich zorgen over de toekomst van hun leerlingen. Zij willen hun best doen om hun leerlingen zo goed mogelijk voor te bereiden op de maatschappij, maar voelen zich gehinderd door overvolle klassen en bureaucratie.

Naar aanleiding van de uitkomsten van het onderzoek doet de SP voorstellen om het speciaal onderwijs te verbeteren. Om te voorkomen dat leerlingen buiten de boot vallen moet speciaal onderwijs weer een recht worden en zijn investeringen nodig. Zo maken we het speciaal onderwijs écht passend en voorkomen we dat de leerlingen met een beperking het kind van de rekening worden.

In de serie 'Aan het woord' wordt mensen op de werkvloer gevraagd naar hun werkomstandigheden. In deze serie verschenen onder andere 'de leraar', 'de jeugdzorg', 'het gevangenispersoneel', 'de politie' en 'de schipper'.